

253

పాలేరు

రచన:
బోయి భీమన్త.

శ్రీ స్వరాజ్య పబ్లికేషన్సు,
విజయవాడ-1.

Krishna

2

అంబా చాళుక్య
చాళుక్య
చాళుక్య

శ్రీ వేదవ్యంగ్య గ్రంథాలయము

స్థాపితం : 1933

రిజిస్టర్డ్ : 1936

శ్రీ లక్ష్మీ లు : కృష్ణా జిల్లా.

గ్రంథ నామము పాతెరు

గ్రంథము నంబరు 3244 / 22

తెలుగు బుక్ విభజన నంబరు 253

గ్రంథ దాత స్వీంతం

గ్రామము _____

TPLA121B 143200-
253

హాలేరు

(ప్రసిద్ధ సాంఘిక నాటకం)

253

బోయి బీమన్న

శ్రీ స్వరాజ్య పబ్లికేషన్స్,

విజయవాడ-1.

ఆ ర వ ము ద్ర ణ :

ఫిబ్రవరి 1963.

4

హక్కులు రచయితవి.

వెల: రెండు రూపాయలు.

శ్రీ స్వ రాజ్య పబ్లికేషన్సు.

ప్రొ॥ దత్తి అప్పారావు.

మల్లికార్జున పేట : : విజయవాడ-1.

5

పాత్రలు :

వయస్సు

వెంకన్న :	కథానాయకుడు. చదువు తర్వాత వెంక దేశ్వరరావు అవుతాడు.	15
కుబేర్రావు :	ధనవంతుడు, కామందు. పూర్తిగా అభి వృద్ధి నిరోధక తత్వంగల మసిషి.	35
సుందరం :	సంస్కార భావాలున్న విద్యార్థి.	20
ఉపకారి :	పల్లెటూరి బడిపంతులు, సంస్కారి, కుల మతభేదాలు లేకుండా అందరూ చదివి, విజ్ఞానాన్ని స్వీకరించాలంటాడు.	30
వీరేశు :	వెంకన్న పితండ్రి. అజ్ఞాని.	34
పుల్లయ్య :	వెంకన్న తండ్రి. కుబేర్రావు పాలేరు.	43
రామం :	కాకినాడ అనాథ శరణాలయ మేనేజరు కొడుకు	26
బాల :	సుందరం చెల్లెలు, అన్నగారి సంస్కార భావాలు బాగా వంటపట్టిన దిట్ట.	12
సీతమ్మ :	వెంకన్న చుట్టం, వీరేశు ప్రేమికురాలు	18
ఇంకా :	దొంగరామన్న, బంబోతు, కొంతమంది రైతులు.	

ఈ నాటకమును ప్రదర్శించువారు దిగువ అడ్రసుకు
వ్రాసి పర్మిషను పొందవలయును.

ఇట్లు,
దత్తి అప్పారావు.
మల్లికార్జున పేట,
విజయవాడ-1.

బోయి భీమన్న

8

పా లేరు

మొదటి రంగం

[రైతువాడలో ఒక పొలం. సాయంసమయం. ఒక తాటిచెట్టు మొదట నిలబడి, వెంకన్న దూడల్ని అదరిస్తూ వుంటాడు.]

వెంకన్న:

(పాట)

బానిసతనమును-బాపుమురా

భారతభూమికి-భాగ్యము తేరా!

సకలదేశముల-సర్వమానవుల

సామ్యము-సాచింపుమురా!

ఒకడు తనుచు-మరియొకడు పస్తుపడి

యుండుట ధర్మము-కాదురా!

కూడు, గుడ్డ కొంపయు సమానముగ

కూర్చుమురా లోకమున

ప్రభువు సేవకుడు లేని సంఘమును

పదిలముగా నిర్మింపుమురా!

సౌఖ్యము, సంతోషము, మానవులకు

సమకూర్చుమురా! వీరా!

(కుబేర్రావు దురుసుగా ప్రవేశిస్తాడు.)

కుబే : వెంకా! ఒరేయ్! దున్నపోత! దూడలు తినెయ్యడం రెదట్రా అనువ్వచేను!

వెం : (అదిరిపడి) ధ! ధ! ఇలా! ఇలా! నువ్వచేను దూడలు తినవండి బాబు! ధ! ధ!

కుబే : నువ్వు తినవ్! పరిగెత్తరా ఎడ్డిగాడిద!

వెం : ధ : ధ : చేలో పడలేదండిబాబు ! ధ : ధ : గట్టునమేస్తుందండి.

కుబే : మాటలునేర్చిన కుక్క ఉస్కో అంటే, ఉస్కో అందిట ! నువ్వు
పాటలుకూడా నేర్పావ్ ! ఆ గట్టంతా మేసేస్తున్నాయ్ పరిగెత్తరా
మొద్దుపీనుగా !

వెం : (పరిగెత్తబోయి పడి, లేచి) ధ : ధ : మన పడమటావేనండి బాబు !

కుబే : నక్కతోకంత లేవు, నా కప్పుడే యెదురు చెప్పుతున్నావురా !
గాడిదా ! పచ్చేదూడకీ పోయేదూడకీ ఆ కాస్తపచ్చన కాయదాగా
లేకపోతే, చేనాగుద్దిరా ? కదలవేం కట్టాడులాగ ?

వెం : (కుంటుతూ పరిగెత్తబోయిపడి, లేచి కాలిరక్తం తుడుచుకుంటూ)
ధ : ధ : తిరిగిందండి బాబు !

కుబే : ఓరి నీ మొఖంమండా ! పోరా ఇక్కడనుంచి.

[వెంకన్న కుంటుతూ మరి రెండడుగులువేసి, కూలబడతాడు. కుబే
ర్రావు ఉగ్రుడై వెంకన్నను తన్ని తోసివేస్తాడు]

కుబే : (చిరాకుగా, కోపంగా తిరుగుతూ) పాలేరు పీనుగుకి పాటలెందు
కంట ! వీడు పాడతాడని ఊరంతా గోలే. నా కెంత నామోషీ !
వీణ్ణి పోలేరుగా పెట్టుకుంది పాటలుపాడటానికా ! ఓరి పని దొంగ
గాడిదా, పనిదొంగ గాడిదా ! వీడిపని ఇలాక్కాదు.

(ఒకవైపుకు వెళ్ళబోయి, మరోవైపుకు పోతాడు. అంత తేర లేస్తుంది.
పొలంలో మరోభాగం. బాల పుస్తకాలతో బడినుంచి ఇంటికి పోతూ
ఉంటుంది పాడుకొంటూ—)

బాల : (పాట)

విశ్రమింపుము, విశ్రమింపుము

విశ్రమింపుము, మిత్రుడా !

విశ్రమించిన, నీవే రేపు

విశ్రమింతువు మిత్రుడా !

పగలు పగలంతయును నీవే

పాలకుడవో మిత్రుడా !

జన్మమందిన దాది నీకీ
 శ్రమము తప్పదు మిత్రుడా !
 విశ్వమునకే సేవకుడవై
 విరిసివత్తువు మిత్రుడా!
 రేయివచ్చెను, విశ్రమింపుము
 రేపులేవగ మిత్రుడా ! !

(ఒక గిత్తదూడ గంతులువేసుకొంటూ ఆమెవైపు వస్తుంది. బాల భయముతో "అమ్మో, అమ్మో" అంటూ రక్షణార్థం వస్తూవున్న వెంకన్న ఒడిలో పడుతుంది. ఆ సందడిలో బాల తలలో నగ జారిపడిపోతుంది. వెంకన్న ఆమెను విడిచి, గిత్తను అదలించి వెనక్కి తరిమికొట్టివస్తాడు. నగ చూడరు.)

బాల : (కంగారుతో) అమ్మో !

వెం : ఏం భయంలేదు బాలా ! అది మా బుల్లాంబోతు. నీ రంగుచూచి బెదిరింది.

బాల : (ఆయాసపడుతూ) ఇక ఈదార్ని రానుబాబు !

వెం : ఏం, అది నిన్ను పొడవదు. రేపు దాన్ని లంకలోకి తోలేస్తున్నాం కూడాను. నే విక్కడవుండగా నీకు భయమా ?

బాల : (నిట్టూర్చి) అబ్బ ! వెంకన్నా ! ఒక గండం తప్పించావు. కృతజ్ఞతగా నీకేమివ్వను ?

వెం : బాగ్యవంతుల బిడ్డవు. "వెంకన్నా" అని ఈ పాఠేర్ని నోటార గౌరవించి పిలుస్తున్నావు, అంతే చాలు. ఒక దరిద్రుడు గొప్ప వారిచేత మన్నించి పిలవబడటంకంటే కోరదగిం దేముంది ?

(తెరలో పాట)

బాల : అదిగో ! మా అన్నయ్య ఇలానే వస్తున్నాడు ! అలాంటి పాటలు నేర్చుకో నువుకూడా.

వెం : నేనా ? నేను వట్టి మ్రోడును.

(సుందరం పాడుతూ ప్రవేశం)

సుందరం :—

(పాట)

పదరా, పదరా, పల్లెలకు

పల్లెటూరెరా భారతభాగ్యము ।

అజ్ఞానముతో, అధికారపు బహు

భారపు లోహపు పదములకింద,

క్రిమి కీటకములమాదిరి నలిగే

కృషికుల, శ్రమికుల కాపాడుమురా ।

పదరా, పదరా, పల్లెలకు

పల్లెటూరెరా భారత భాగ్యము ।

చీకటి కడుపున దాగిపోయి, ఈ

సృష్టి నిద్రపోయెడు నపుడైనా

విరతి యెరుంగనిగతి పర్వీడు రవి

విధమున కార్యాసక్తుడవై ।

॥పద॥

(చూచి) ఓహో ! చెల్లీ ! ఇంకా ఇక్కడే వున్నావేం ? పోదాం
రా. ఒరే, వెంకా ! మీ కామందుగారు ఊళ్ళోవున్నారా !

వెం : చిత్తం ఉన్నారండి బాబు.

సుం : వీడేనా బాగా పాడతాడని చెప్పావు చెల్లీ ?

బాల : ఇతడే. ఎంచక్కా పాడతా డనుకున్నావు ।

వెం : నేనాండి ! అబ్బబ్బే. నాకేమీ రాదండి బాబు.

సుం : ఫర్వాలేదు ఏదీ, ఒక్కపాట పాడుచూద్దాం.

వెం : నిజమేనండి బాబు. దూడల్ని కాసుకొనేవాడికి పాట లే మొస్తా
యండి ?

సుం : మీ కామందుగారు కొడతారని భయం వేస్తోందా ।

బాల : అలాంటోడే కుబేరయ్యగారు. ఆతనికి అనలు మాలాళ్ళుంటేనే
మంట. మేడమీదికెళ్ళి నువ్వు పాడుకుంటేనే దొడ్లో తను విసు
క్కుంటూ వుంటాడన్నయ్యా ।

సుం : అతను కళకు శత్రువు.

బాల : అసలు నువ్వంటేనే ఆతడికి గిట్టదు. మొన్న నాతో అన్నాడు; 'ఏంటి మీ అన్నయ్య కుడి-ఎడమ, మాలా మైలాలేకుండా అందర్నీ అలా రాసుకు తిరుగుతాడు ?' అని. 'అందరూ మనుషులే' అన్నాను నేను.

(వెంకన్న కళ్ళల్లో కృతజ్ఞత కనుపిస్తుంది.)

సుం : అతడితో పేచీపడకు చెల్లీ ! అతడు మంచివాడు కాదు. వెంకా! పోనీ, మాదగ్గర కుదురుతావు ? రోజూ పాటలన్నా పాడుతువు గాని ?

బాల : ఇతడి పాట రోజూ నాకు వినాలనిపిస్తుంది.

వెం : తమదగ్గర కుదిరితే నే నెంతో బాగుపడుదునండి బాబు. నాలుగు ముక్కలు చమవన్నా అబ్బును, మాబాబు ఒప్పుకొనడండీ.

బాల : ఇతడి బాబేనా? వాడొక బుర్రలేని కొండముచ్చు.

సుం : ప్రొద్దుపోతున్నది. పాడితేపాడు లేకపోతే పోదామరి.

వెం : తమ లోగిలికివచ్చి పాడతానండిబాబు; దూడలు వెళ్ళిపోతున్నాయండి. కామందుగారు పుళ్ళి తన్నుతారండి.

సుం : సరే ఐతే. చెల్లీ! పద,

బాల : తప్పకుండా రా— యేం!

(సుందరం, బాల నిష్క్రమిస్తారు. వెంకన్న కర్ర తీసుకోటానికి వంగి నగమాచి, ఎత్తి)

వెం : ఓహో! బాలా! ఇప్పుడే వారికి అందజేయాలి.

(వారికొరకు పరిగెడతాడు. తెర)

రెండవ రంగం

(ఉదయం బడికి పిల్లల్ని తీసుకువచ్చే నిమిత్తం ప్రబోధం చేసుకుంటూ ఉపకారి రైతువాడ వెంబడి బైలుదేరతాడు.)

ఉప : ఓ తల్లిదండ్రులారా! మీబిడ్డల్ని బడికి పంపించండి.

సీ॥ గోచిపెట్టుట నేర్చుకొనగానె బిడ్డకు
చేతికి కత్తిచ్చు రైతులారా!
నడువనేర్చినతోనె బుడతని గొంపోయి
పాలేరు తనముంచు మాలలారా!
పసిబిడ్డ తెచ్చు సంపాదన కాశించి
మనుగడలే మాపు జనకులారా!
వంటయిల్లోజేపే ప్రపంచముగా జేసి
తనయల మెడగోయు తల్లులారా!
జాతి శక్తి విహీనమై చచ్చుచుండ
కన్నులను మూసికొంటిరే గాడ నిద్ర?
శక్తికంతకు మూలము చదువుకాన?
చదువ బంపుడు మీ తనూజాళి నింక!

ఓహో! పూర్వం విజ్ఞానసంపద కాలవాలమని పేరొందిన ఈ పుణ్యభూమి ఈనాడు పొట్టచించినా అక్షరం ముక్కలేని ప్రజలలో నిండిఉన్నది ఎంతమోరం, దేశానికి ప్రజలే శక్తి. అట్టిశక్తి అజ్ఞానాంధకారంలో మునిగివుంటే దేశానికి బానిస తనమేగతి. మన బానిసత్వానికి మన అవిద్యయే ముఖ్యకారణం. దేశం స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలతో సౌఖ్యవంతం కావాలంటే ప్రజలు విజ్ఞాన భూషితులు కావాలి. ఓ బారత పుత్రులారా! మీ బిడ్డల్ని నూటికి నూరునుందిని విద్యావంతుల్ని చేయండి. బడికి పంపించండి.

(ఒక రైతు ప్రవేశం)

రైతు : (పరకాయించి చూచి, ముఖం తిప్పుకొని) పంతులా?

ఉప : ఔనండి. మీ అబ్బాయి—

రైతు : చెప్పక్కర్లేదు. అనుకుంటానే వున్నాను. ఏదో ఇంత వుంది.
బ్రతకలేకపోడు. ఇలాపోనియ్యి.

ఉప : మీవంటి—

రైతు : అబ్బిజ్జే ఇంకేమీ చెప్పొద్దు. (నిష్క్రమిస్తాడు)

ఉప : చదువంటే రైతుకెంత నీరసం!

(ప్రవేశం ఒక కూలి)

కూలి : (చూచి) పంతులుగారా! మావోణ్ణి బాబు, కుబేరయ్యగారి
పెత్తంద్రిగారి పొలాన్ని పెట్టేశానండి. ఇంక మీరు చూచుకో
అక్కర్లేదు.

ఉప : పాలేరు తనమే!

కూలి : చిత్తం. ఎలా గడుస్తాదండి మరి?

ఉప : నీవు కడుపార కన్న ముద్దుబిడ్డనే నీవు—

కూలి : మీరు లచ్చచెప్పండి. అదేం నాకు తెల్లు, తమరు దయచెయ్యండి
(వేళతాడు)

ఉప : (నొసలు బాదుకుంటూ నిలబడతాడు.)

(సుందరం ప్రవేశిస్తాడు)

సుం : మాష్టారూ! ఎలావుంది మీ ప్రబోధం? మొత్తంమీద మీరీవూరు
వచ్చినప్పటినుంచీ వూళ్ళో కుర్రాళ్ళలో విద్యాభిలాష పొడ
చూపింది.

ఉప : ఏమో, చెప్పలేనండి. పేదరైతుల్లోనూ, కూలీల్లోనూ, ఇంకా చైత
న్యమేలేదు.

సుం : ప్రభుత్వం నిద్రపోతూ వున్నంతకాలం అంతే. నిర్బంధ ప్రాథ
మిక విద్య అమలుజరపకుండా పేదల్ని మనంబడికి ఆకర్షించలేం.

ఉప : అంతవరకూ మడిగట్టుకుని కూర్చోవలసిందేనా? ప్రజా సేవకుల, నాయకుల ప్రబోధాలు అరణ్యరోదనా లేనా? నేటి అవిద్యకు కేవలం ఆర్థికదుస్థితి మాత్రమే కారణమంటారా?

సుం : ప్రజల మూర్ఖత్వంకూడా కారణమే అనుకోండి.

ఉప : అదే ముఖ్య కారణం.

సుం : నిరంతర ప్రబోధమే దానికి మందు. అది మీరు చేస్తూనే వున్నారు. చాలవరకు సఫలమయ్యారుకూడ.

ఉప : వెయ్యోవంతుకూడా. కాలేదు. అయినా నిరాశకుమాత్రం నేను తావియ్యనులెండి. కాకినాడ వెళతారట, ఇంత త్వరలోనేమళ్ళీ....?

సుం : అవునండీ, పనుంది. మా బాల బాగా చతువుతున్నదా? కొంచెం ప్రత్యేక శ్రద్ధ తీసుకోవాలి మీరు. మా తల్లిగారు మీతో మరీమరీ చెప్పి వెళ్ళుతున్నారు.

ఉప : ఆ విషయం మీరేమీ చెప్పనక్కరలేదు. ఆమె నా చెల్లెలు.

సుం : కాకినాడ ఎప్పుడూ రారే?

ఉప : ఈమధ్య రావాలనుకొంటున్నాను. వస్తే తప్పకుండా మీ దర్శనం చేస్తా.

సుం : మరచిపోకండేం. సెలవు. (నిష్క్రమిస్తాడు)

ఉప : ఓ భారతీయులారా!

గీ || పుణ్యభారత భారతీ పుత్రులారా!

కన్నబిడ్డ లజ్జానాంధకారమందు

ఒకరి నొక్కరు పట్టి కొట్టుకొనుచుండ,

విద్య అనియెడు రాగడా వెలుగుజూపి

వీల రక్షించుకొనరు మీ బాలకులను?

విద్యలేని మనుష్యులు వింత పశువు

లన వినరె? పశుత్వమై మీ కమృతమగునె?

బడికి పంపుడు విద్యనేర్పుడు, రవంత

ముందులకు బోవనిండు మీ ముద్దుసుతుల.

(నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెరలేస్తుంది. పొలం ఉదయకాంతులో రమ్యంగా వుంటుంది. బాల మనోహరంగా అలంకరించుకొని, బడికి పోతూ అగి గొబ్బిపువ్వులాగి, తేనెగ్రోలుతూ. మధ్య మధ్య పాడుతూ వుంటుంది. చుట్టూ బెదరుచూపులు ప్రసరిస్తుందికూడ.)

బాల:—

(పాట)

ముళ్ళ మొక్కల ముద్దుల ముద్దులపూలు,
ముద్దుపూవుల మురిపెపు తేనెల్
నా కొరకేనా!
నా తల్లి!

తెలుగు పొలములో తెల్లవారెనోయ్,
పూవులు విరిసీ తావులు పిలిచే
తెలుగు యువకుడా!
మెలకుప రాదా?

ముళ్ళుగ్రుచ్చితే పువ్వుల నీవే
తీరదు దాహము తేనెలు చేవే?
ఏమిదేతువో
ఏమో తల్లి!

(అంత వెనుకనుండికుంటుతూ, కాలికికట్టినకట్టుతో ప్రవేశిస్తాడు వెంకన్న. బాలనుచూడకుండా రెండుమూడు గొబ్బి పువ్వులు చవిచూచి బాలను చూస్తాడు. దగ్గరకు వస్తాడు.)

వెం : బాల! అమ్మదొంగ! నీవా! రోజూ ఈ పువ్వుల్లో తేనంతా పీతేస్తున్న తుమ్మెదవు నీవా!

బాల : ఇంతప్రొద్దెక్కి ఎవరు రమ్మన్నాడు విన్నా?

వెం : నీకేం? మహారాణివి! కోయిలతోలేస్తావు, పెరుగన్నం తింటావు, తల్లో పువ్వులు పెట్టుకుంటావు, హస్తకాలు పుచ్చుకొని బళ్ళోకి బైలుదేరతావు.

బాల : నీవుమాత్రం కోయిలతో లేవగూడదా? పెరుగన్నం తినగూడదా? క్రాంపింగులో పువ్వులు పెట్టుకో కూడదా? ముందేవచ్చి ఈ తేనెంతా గండుతుమ్మెదలాగ త్రాగెయ్యగూడదా? ఎవరోద్దన్నారు!

వెం : (విచారముతో) నాకా అదృష్టమా? నేను కోడికూతతో లేవాలి. కామందుల ఇంటికి వెళ్ళాలి, దూడల్ని మార్చాలి. దొడ్డిఊడ్చాలి. పేదచిమ్మాలి, పాచి పనులన్నీ చెయ్యాలి. దూడల్ని విప్పకొని, పొలం వచ్చేటప్పటికి ఈ వేళ ఎవరూ పుంటుంది.

బాల : పాపం! (జాలిగా)

వెం : నా సంగతిలేంలే బాలా! నాకు కాలమంతా ఒక్కటే, నీకు ప్రొద్దెక్కిపోవటంలేదూ? మాష్టారు కొట్టరూ!

బాల : ఎందుక్కొడతారూ! బాగా చదివే పిల్లల్ని ఏమీ అనరు. మా మాష్టారు చాల మంచివారు.

వెం : గొబ్బి కంపలమీద అడుగు వెయ్యకేం, ముళ్ళిరుగుతాయి.... నీ పాదాలకి కంపలైనా ముళ్ళు ముడుచుకొని పువ్వుల్నే ఇస్తాయిలే. (కళ్ళు తుడుచుకుంటాడు)

బాల : నీ కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయేం? అంత నీరసముగా పున్నావేం? కాలికి ఆ కట్టేమిటి? పొద్దున ఏం తినివచ్చావు?

వెం : ఏం తిన్నాను నా ముఖం? నిన్నటినుంచి ఏమన్నా తిన్నానా!

బాల : ఆఁ, ఏం తినలేదు?

వెం : పోనీలేద్దూ!

బాల : మరెలాగ? ఎలా వుంటున్నావ్?

వెం : నా కలవాటే. కామందులకు కోపంవస్తే భావదన్ని చప్పగా మాడేస్తారు. పొట్టిగిత్తను తిరగేస్తుంటే విన్న నెరబొత్తలో పడి కాలు బెణికింది. దూడను నిలబడి ఆదరించానని మాకామందులు తన్ని తంపటేశారు.

బాల : మరెందుకీ పాలేరుతనం?

వెం : గతిలేక.

- బాల : మరి మీ బాబున్నాడుగా.
- వెం : అతడికంటే మా నామందే నయం.
- బాల : పాపం, మరెలా గిప్పుకు?
- వెం : ఏం?
- బాల : నీకు ఎంత ఆకలిగాఉందో? ఎలాగ?
- వెం : నాగురించి ఆలోచిస్తున్నావా? వద్దు. వద్దు బాలా,
నీ కృపకు నేను కృతజ్ఞుణ్ణి. ఇకవేళ్ళు, నీకు ప్రొద్దుపోతుంది.
- బాల : (సంచితోనుంచి తీస్తూ) కొబ్బరి తింటావా?
- వెం : వద్దు. పస్తుండటం చేతగానివాడు పాలేరుతనం చెయ్యలేడు.
- బాల : బెల్లంకూడా వుంది.
- వెం : నాకేమీవద్దు. నీఆహారంతో నేను ఆకలి తీర్చుకోలేను.
- బాల : ఇవి నా కాహారంకాదు. నేను గొంతువాకా తినే బైలుదేరాను.
బళ్ళోపిల్లలకు పెట్టెయ్యటానికే.
- వెం : నాకువద్దు. కొబ్బరి నాకు పడదు.
- బాల : అన్నం అక్కర్లేకుండా ఒక్క కొబ్బరితినే జీవించ వచ్చునని
మా మాష్టాడు చెప్పారు.
- వెం : ఐనా సరే: నాకువద్దు. నన్ను బలవంత పెట్టవద్దు.
- బాల : (అభిమానంతో) వద్దా:
- వెం : వద్దు.
- బాల : వద్దా? ఇదిగో చిమ్మేస్తున్నా. (చిమ్మబోతుంది)
- వెం : ఆఁ ఆఁ (వారిస్తూ) తప్పుకాదూ? ఆహారాన్ని ఉత్పత్తి చెయ్యలే
గాని, నాశనం చెయ్యటం ఎంత పాపం?
- బాల : ఉత్పత్తి అయిన ఆహారం సద్వినియోగం కాకుండా మూలపడి
వుండి. నీవంటి కష్టజీవులంతా మలమల చూడిపోతూ ఉండటం
పాపంకాదా?....వద్దా?
- వెం : ఏదీ—(దోసిలిబట్టి స్వీకరించి) మహాప్రసాదం.
- బాల : (ఆనందంతో) రోజూ మా ఆమ్మ నా సంచిలో ఏదోవేస్తూనే
వుంటుంది. అది మనకిద్దరకూ సరిపోతుంది ఏం?

వెం : నా పాలిటి అన్నపూర్ణ. బాలా, రేపటినుంచి నాకేమీ తేవద్దు.
తెస్తే మరి నీకు నేను కనపడను.

బాల : చూస్తానే ఎలా కనబడవో! (చూచి) అదిగో మాష్టారు యిలానే
వస్తున్నారు. నే వెళతాను (సంచితో పరుగెత్తుతుంది.)

వెం : (దోసిట్లోకి చూసుకొంటూ. కన్నీరు వించుతూ) 'నీ కెంత ఆక
లిగావుందో. ఎలాగో' నా తల్లిపోయిన తర్వాత ఆ మాత్రపు
జాలిమాట నేటికి విన్నాను. పాలేరువాణ్ణి చూచి జాలిపడే దయ
గలవాళ్ళు లోకంలో వున్నారే! పరమేశ్వరా?

(పాట)

ఆకటదూలీ అరిసిం బ్రతుకున
అశే ప్రాణము - దేవా!
కారే కడుపుకు - మందే బూడిద
కమ్మనికూడో - దేవా!

ఆకురాల్చి మ్రోడైన చెట్టునకు
అరిరుగాలమో దేవా!
అందకారమున మ్రగ్గే జీవికి
అరుణోదయమో - దేవా!

రారే పూలకు మొలిచే మొగ్గలు
ప్రాణములోయీ - దేవా!
మనుజులలో యీ మాత్రపు సత్యము
మరుగై యున్నది - దేవా!

(ఒక వైపునుండి ఉపకాశి, ఒక వైపునుండి వీరేకు ప్రవేశిస్తారు.)

ఉప : వెంకన్నా, చక్కగా పాడతావురా! ఏ సినిమావాళ్ళో యెత్తుకు
పోతారా నిన్ను!

వీరే : అందానికి నేను, సంగీతానికి మా అప్పఅన్నట్టు యేం పాటలందీ
పంతులుగారూ : పాలేరోళ్ళకి పాటెందుకండీ? దూడని తిర

గెయ్యడం చేతకాదు మావోడికి. తాలింపులో నీళ్ళచుక్కలాగ
'చుంయి' మంటే యేమౌన్నండి బాబు ?

ఉప : కాదురా వీరేకు ! చునం బ్రతకడం వట్టి పాతేరుతనం కోసి మీ
అంటావా ?

వీరే : పంతులుగారిచేత తినేతన్నులకంటే కామందుచేత తినే తన్నులకు
యిలవెక్కువండి బాబు ! నేను మొదట్లో మాబాబు బాధపడలేక
బళ్ళోరెల్లానండీ. ఆ పంతులు రోజూ పట్టుకు తన్నేవోడండి—
బళ్ళోరెళ్ళకపోతే మాబాబు తన్నేవోడండి. ఎందుకొచ్చిందిరా
దిక్కుమాలిన చదువని-పారిపోయి పాతేరుతనానికి కుదిరానండి
బాబు, పంతులుగారు !

వెంక : ఆహా ! ఎంత ఆదర్శప్రాయుడో వీరేకుతండీ !

ఉప : వీరేకు ! ఇప్పుడు నీకు జీతమెంత ?

వీరే : నాలుక్కుంచాలండి-నాలుగు !

ఉప : స్వతంత్రమైన వృత్తిలో అంతకన్న ఎక్కువ సంపాదించలేవా ?
పోనీ-చదువక్కరలేదనుకో. చునిషిగా గౌరవంగా బ్రతికే మరో
వృత్తి చేసుకోగూడదా ?

వీరే : నా కదంతా తెల్లండిబాబు.

వెంక : పోనీ-తెలిసికోడానికి ప్రయత్నమైనా చెయ్యవద్దా ?

వీరే : చెప్పావు - నోరుమూసుకోవోయ్, గుడ్డెల్లి పిల్లనెక్కిరించినట్టు.
నిన్న తిన్న తన్నులు చాలవు నీకు !

ఉప : తన్నులా ? వెంకన్నా ! నీవు ఈ పాతేరుతనం రొంపిలో ఎలా
పడ్డావురా ! బడికి వచ్చేకెయిరా.

వీరే : నాకు తెలివక అదుగుతానండి బాబు, చదువు కూడెడత దంటారా ?

ఉప : ఎందుకు పెట్టదు ?

వీరే : మరి ఈ చదువుకున్న కుర్రకుంకలంతా అలాతిరుగుతారేం, వీడు
లంట, ఈతరుప్పల్లాగ తల్లిరబోసుకొని ?

ఉప : అది చదువురాని, పరీక్షలు ఫేలయిన, మొద్దుసరుకు చేసేపని.
అది చదువు తప్పా ?

వీరే : ఇంతింత తల్లు పెంచుకొంటారండి, ఒకొకళ్ళు.

ఉప : వీటినే వెట్టితల్లులు అంటారు చదువురానివాళ్ళు. పశువులతో సమానం. సూమూలు పశువులుకావు. పింత పశువులు.

వీరే : నాకు 'కా' గుణింతందాకా వచ్చునందోయ్. ఏమనుకుంటున్నారో?

ఉప : గొప్ప చదువరివే.

వీరే : మా కామందుగారికి 'యిర్రా' గుణింతం దాకా వచ్చునండి,

వెంక : భలే (నవ్వుతాడు)

వీరే : నువ్వు నవ్వుతావోయ్ నీపని పట్టందాకా !

ఉప : సరే-వెంకన్నా, నువ్వు మీ బాబుని మరోసారి గట్టిగా అడుగు, బళ్ళోకి పంపించమని.

వీరే : గట్టిగాఅడిగితే గట్టిగాతన్నమని పుల్లయ్యతో చెప్పతా.
(వెళ్ళిపోతాడు)

ఉప : ఈ శనిగాడేమిటి నీకు ?

వెంక : తోడి పాలేరండి, ఇతడెప్పుడూ ఇంతే. చాడీలుచెప్పి మాబాబు చేత, కామందులచేతా తన్నిస్తాడండి నన్ను.

ఉప : అబ్బే నీవు ఈ నరకంలో ఉండలేవు. బళ్ళోకి రావడానికి తీవ్రంగా కృషిచెయ్యి నీకు పుస్తకాలు, బట్టలూ నేను ఇస్తాను. ఏదీ నిన్నటి పుస్తకం?

వెంక : (తలపాగలోనుంచి తీసిఇస్తూ) ఇది చదివేశానండి. ఇంకో పుస్తకం ఇప్పించండి.

ఉప : రేపు తీసుకొస్తాను. మన బడిసాలలో రేపటినుంచి రాత్రిబడి పెడు తున్నాం. నీవుకూడా రా. పెద్దవాళ్ళయిన పాలేళ్ళకి, రైతులకి చదువు చెప్పడానికి రాత్రిబడి.

వెంక : చిత్తం. తప్పకుండ వస్తానండి.

ఉప : ఇక పోయివస్తా. ఏ సంగతి ఈవేళ తేల్చుసుకో.

(నిష్క్రమిస్తాడు)

వెంక : ఈవేళ నేను లేచినఘడియ మంచిది. నాజీవితం దారి తప్పుతూ వుంది.

(పాట)

దారితప్పిన బాటసారీ !
 దైర్యమోయీ బాటసారీ !
 మింటిచుక్కో - మిణుగురుర్వో
 కంటికంతా చీకటానా ?
 అరుణరాగమో అమృతగానమో
 అర్థరాత్రి అంతులేదా ?
 కంటిలోపలి కాగడాతో
 మింటివరకూ చూడలేవా ?
 కట్టరాదుగ నిలువనేలా ?
 పెట్టుమోయీ అడుగు ముందుకు,
 దారికంటక పూర్మైనా
 దైర్యశాలికి భారమోనా ?

(మెల్లగా తెర జారుతుంది.)

—)•(—

మూడవ రంగం

(కుబేరయ్యగారి ఇల్లు, మధ్యాహ్నం, వీరేశతో
మాట్లాడుతూ కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.....)

కుబే : అదట్రా ? అదాసంగతి ? ఒక్కసంగీతమే అనుకున్నాను.
సాహిత్యం కూడానా? ఓరివీణ తగలెయ్యా!

వీరే : రాత్రి బిళ్లోకి వెళ్ళుతున్నాడండీ.

కుబే : ఆ రాత్రి బడే! అ పంతులుగారు చేస్తున్నారా ఇదంతా— వాణ్ణి
పాతెయ్యా! సరే! నువ్వుపోయి ఆ పుల్లెణ్ణి పిలు,

వీరే : మీకు 'యిర్రా' గుణింతందాకా వచ్చాడని నే నంటే నవ్వాడండీ.

కుబే : (ఉగ్రుడై) ఆ! దున్నపోతు? నవ్వాడు! ఆ నవ్వి న నోచే ఏడి
పిస్తా!

వీరే : చిత్తం ఆడండీ. (వెళతాడు)

కుబే : ఓరి వీళ్ళమీద బాంబులుపడా! చంపేస్తున్నారు. పేద పిసుక్కునే
వెధపలకి చదువులూ, సంగీతాలూనా!

పుల్లయ్య : (ప్రవేశిస్తూ) దండాలుండీ బాబో!

కుబే : పుల్లిగాళ్ళనీ బాబుకి గోచీపెట్టడం చేతనవునూ?

పుల్ల : చిత్తం, బాబయ్యా!

కుబే : కాదురా నీకు పంచికట్టు చేతనవును?

పుల్ల : చిత్తం బాబయ్యా!

కుబే : ఓరి దున్నపోతుకొడకా! మీ యంటావంటా ఎప్పుడై నా చదు
వుందిరా?

పుల్ల : బాబో! ఆదండీ! లేదండీ బాబు లేదండీ.

కుబే : మీలో చదువుకోవడం పాపం కాదంట్రా?

పుల్ల : బోల్దంత పాపం బాబయ్యా! మహా మోరపాపం కాదండీ! మా
తాతనాడుగాని, మా బాబునాడుగాని, నేనుగాని, నా కొడుకు
యెంకడుగాని....

కుబే : ఆగరా! నీదాకా బాగానేవుంది. యెంకడితో మీ ఆ న్యాయం అంతా మట్లో కలిసిపోయింది.

పుల్ల : లేదండిబాబు నాతోడండి, వా పేణం తోడండి, నా డల్లాతోడు కాదండి.

కుబే : ఊరుకోరా! వాదోదొంగ, నువ్వో దొంగవు!

పుల్ల : (గుండె బాదుకొంటూ) సేనాండి? నేనే? దొంగనే? ఇంతటో ణయాను- ఒక్క పుల్లముక్క ముట్టకున్నానా తమ కమతం లోడి? ఇంకా చూసుకొండి ఏమి దొంగతనం చేశానో, ఎక్కడ దాసుకున్నానో! (పాగా, పంచీ దులుపుతాడు.)

కుబే : ఓరి మట్టితంకాయ గాడిదకొడకా! అదికాదురా పాలేరుతనం చేసుకుబ్రతికే తొత్తుకొడుక్కి చదువేమిటిరా? చదువు?

పుల్ల : ఎవడికండి బాబు! పొట్టచించినా అచ్చరంముక్క పుందాండి నాకు?

కుబే : అబ్బబ్బా! చంపేస్తున్నావురా! మీ యెంకడ్రా!

పుల్ల : (ఉలిక్కిపడి) అమ్మ నాయనోయ్!

కుబే : వాడింక పనికిరాదురా.

పుల్ల : ఓరి దేముడోయ్. (గుండె బాదుకొంటాడు)

కుబే : పని ముట్టుకోవడంలేదు. అ సమానం పాటలూ, పుస్తకాలూ! పాలేరుతనం మానిపించేయ్. చదివించి కలగజేరు పని చేయ్యించు — పో!

పుల్ల : (బోకారి) గులాపోళ్ళం బాబయ్యా! రచ్చించండి బాబయ్యా! ఆ గాడిదకొడుకుని తన్ని తంపజేసేత్తా. ఉప్పు పాతర్ని పెట్టేత్తా. తమచేతి కడ్డ మేముంది? పక్క లిరగబొడవలేకపోయారా?

కుబే : ఏదో అన్నానే. వాడికి సరిగా బుద్ధి చెప్పగల్గితేనే వుంచు లేకపోతే మరోదారి చూచుకో. ఏదో చిన్నప్పటినించి ఆశ్రయించుకుని వున్నవాడివి కాబట్టి ఆలోచిస్తున్నాను. సరే పో. (నిష్క్రమిస్తాడు)

పుల్ల : (ఒక కర్రతీస్తూ) ఎంకడి వొంటిమీద యీ కర్ర తుక్కిపోవాలి. నా కడుపున చెడబుట్టాడు. ఇంత మొగోజ్జయాను. ఒక్కమాట యెదురు సెప్పానా కామందుగారికి? ఎన్ని లిట్టినా, ఎన్ని కొట్టినా

కామందుగారి కాళ్ళేపటుకుని బతికానుకాని, యీ ఎధవలాగ
చదువో చదువో అని యేడ్చానా?

వీరే : (ప్రవేశించి) ఏంటి మామా, హడావిడి?

పుల్ల : కాదురా. యీరేళు! నువ్వు మా యెంకడి తోటోడివే కదా? చూడు,
ఎంచక్కా చేసుకుంటున్నాడో పసి? మా కుర్రగాడిదకొడుకు....

వీరే : ఆడికేనా — అమ్మ. ఆడికి చదువు లెక్కువై పోయాయి —
చదువులు!

పుల్ల : నా ఖర్మంరా బాబు! నా ఖర్మం.

వీరే : మాబాబు నన్ను బిల్లోకెళ్ళమని చితగొట్టేవాడు. బిల్లో - పంతులు
గారు కోదండం వేయించేవాడు. ఐనా సరే - తస్సాగొయ్య నేను
చదువుకున్నానా!

పుల్ల : బుద్ధిమంతుడవురా! నువ్వు బాగుపడేవోడివి గనక ఆ బడికి తగుల
బడకుండా బతుకుతున్నావు. మా దద్దమ్మకి చదువు కావాలంట.
పాపిష్టి చదువు.

వీరే : యెంకడికి కొంచెం బలిసిందిలే .. వొదలగొట్టు.

పుల్ల : కొంచెమేంటి? అంతా పదలగొట్టేత్తాను. ఆవోచ్చే వోదేగా? రానీ -

వీరే : అదే, అదే. నే పోతాను. నేను చెప్పి కొట్టించానంటాడు మళ్ళీ.
(పోతాడు)

పుల్ల : చావగొట్టి చెవులుమూతూ నీ వేళ, రా. రా.

వెం : (చేతులుమోడ్చి, ప్రవేశిస్తూ) దండం బాబోయ్.

పుల్ల : నీకు కర్రావోరి అమ్మాయిని పెళ్ళిచేత్తాను రా. రా. రా! (జబ్బ
పట్టుకొని) నువ్వేంటి పుత్తకాలు చదివేత్తున్నావంట?

వెం : ఇంకెప్పుడూ చదవను బాబోయ్.

పుల్ల : అమ్మ గాడిదకొడతా! చదువుతున్నావా? (ఒకటి కొడతాడు.)

వెం : కొట్టకు బాబో! ఇంకెప్పుడూ చదవను బాబో?

పుల్ల : ఇప్పుడువాకా చదివించంతా మరచిపో!

వెం : ఎలా మరచిపోను? బాబో!

పుల్ల : అలా మరచిపోలేవు? (కొడతాడు. వెంకన్న భోరున ఏడుస్తుండగా

ఉపకారి వస్తాడు.)

ఉప : ఏమిటయ్యా, అది?

పుల్ల : మా కుర్రవెధవకి వాళ్ళు బలిసిందిలెడి. వదలకొడుతున్నాను.
(మళ్ళీ కొట్టబోగా వెంకన్నపాపపోతాడు)

ఉప : పుల్లయ్యా! బంగారంలాంటి ఆ కుర్రవాణ్ణి ఎలా పాడుజేస్తున్నావు!

పుల్ల : పనికిమాలినవెధవండి. పాలేరుతనం చెయ్యలేనివాడు ఒక మనిషే
అంటారా?

ఉప : అయ్యయ్యా! పాలేరుతనమా? పాలేరుతనమూ ఒక వృత్తే
అంటావా? స్వతంత్రంగా బ్రతికే మనిషే మనిషి. అంత
ఎందుకు? వెంకన్నను నాచేతిలో పెట్టు. అతణ్ణి ఒక మహారాజా
లాగ తయారు చేస్తాను.

పుల్ల : చెప్పా వెల్లవయ్యా. తెల్లబట్టేసుకుంటే నేనూ అవుతాను మహా
జాని. మరి కడుపులోకో?

ఉప : ఆపిల్లవాడి వయస్సెంత? వాడు తెచ్చే జీతమెంత? పసిపిల్లల కష్టం
తీని బ్రతికే తల్లిదండ్రులు మనుష్యుల్లో లెక్కేనా?

పుల్ల : ఒస్, పోవోయ్. ఈపాటికి- పుట్టావు పిల్లల్ని పాడుచేయడానికి.

ఉప : నీవు పాలేరువు. నీ బిడ్డనుకూడా పాలేర్ని చేస్తావా? అంతకంటే
ముందుకు పోనివ్వవా? పాలేరు తరతరాలకు పాలేరే అన్నమాట!

పుల్ల : అన్నమాటలేదు, తమ్ముడుమాటలేదు. యెలా. యీ పాటికి
నువ్వెంతయేడ్చినా నాకొడుకును బడిలోకి పంపను.

ఉప : అయ్యయ్యా!

పుల్ల : చదువు మా ఆయాంలో లేదు. మాకు చదువు అచ్చిరాదని మా
కామందుగారు చెప్పారు. అచ్చరాలా అంతే. 'అ, ఆ' లు దిద్ద
మోయి మా తాత కాలిరిగి చచ్చాడంట. మాబాబు రాగాం తియ్య
మోతే పప్పురాలి చచ్చాడంట.

ఉప : పాపం ఎంత అపూయకత్వం!

పుల్ల : ఆఁ, ఏంటి ? యెధవకూతలు కుయ్యకు పో. ఈ రోజు మొదలు ఈ చుట్టుపక్కల కనిపించావంటే చూసు మరి. చచ్చినా సరే మావోణ్ణి బడికి వంపించను. పో-పో. (దురుసుగా పోతాడు.)

ఉప : ఓహో! మూర్ఖుడైన తండ్రికి కొన్నకై పుట్టటం ఎంత దురదృష్టం! మూర్ఖుడైన పుల్లయ్యకు పుట్టటం అనే ప్రమాదం జరగటం వల్ల గదా వెంకన్నవంటి రత్నం మట్టిగొట్టుకు పోతున్నాడు! అంధ కారం అధికమౌతున్న కొలది వెలుగుచూపేవాని భాద్యత ఎక్కువవుతూ ఉంటుంది. అవిద్యను పారద్రోలడానికి నాశక్తి సామర్థ్యాలన్నీ ఉపయోగిస్తాను. పాపం వెంకన్న స్థితి !

గీ. రాజవనమున పూసిన జాజిపువ్వు

రాణి కుచహారమున ముద్దులానగలదు;

పాడునూనెను బూచిన పద్మమైన

అంధ తిమిరాల అజ్ఞాతమై యడంగు.

[నిష్క్రమిస్తాడు.]

—)(—

నాల్గవ రంగం

[పొలంలో దూడల్ని మేపుతున్న వెంకన్న. ప్రభాత సమయం. కాలికి కట్టు కట్టుకొని, మధ్య మధ్య పుస్తకం తీస్తూ. పాడుతూ వుంటాడు.]

వెంకన్న :—

(పాట)

కాళ్ళబడిపోయేటి గడ్డిపూలారా !
సుందరాంగుల జటా శోభమీకున్నదా ?
లోతు సంద్రాలలో పాతుకొన్న మణి !
భరతమాతను గొల్చి భాగ్యముగల్గునా ?
దూరానగల పల్లెటూరి బాలకుడా !
దేశభక్తు జాడ తెలిసి వ రింతువా !
తడిలేని మడిలోన కడుబీట బడియేడ్చు
ఓ తల్లి ! నీ కేక కొకడైన పచ్చునా ?

ఊళ్ళో కామందుచేత దెబ్బలు, ఇంటికాడ తండ్రివేత తన్నులు !
ఓ పాలేరా ! నీ జీవితం ఎంత దుఃఖకరం ! అయ్యో, నా పసి
తనానికి చీడపురుగు పట్టిందే ! ఇకనాకు ఎవరు బొదుగులు లేవా?
అంతరాత్మను చంపి చిన్నప్పటినుంచే పసిబిడ్డను ఒక పశువులాగ
తయారు చేసే పాలేరుతనం నాకు దాపరించిందే ! అయ్యో, పాలే
రుకు చదువు పనికిరాదా ? చదువు స్వతంత్ర భావాల్ని కలిగిస్తుం
దనా ? చదువుకున్నా అస్వతంత్రులు బానిసలై ఎంతమందిలేరు?
ఇకనాకుదిక్కేది ? ఈ నరకం నుంచి బయటపడే దారేమి? చదువు
సంద్యల్లేక, ప్రపంచమంటే ఏమిటో తెలియక, నూతిలో కప్ప
లాగ, పగ్గంపోసి కట్టిన పశువులాగ, ఏదో ఇంత గడ్డి తింటూ
బ్రతకనా ? అదిగో ! ఆ బడికిపోతున్న పిల్లలు ! ఆహా ! ఎంత
కులాసాగా పోతున్నారు బడికి !

వాళ్ళ యీడువాణ్ణి కానా నేను ! వాళ్ళు పొందే ఆనందదానికి
అభివృద్ధికి నోచుకోలేదా నేను ? అయ్యో ! తండ్రి ! ఈ రొంపిలో

నన్ను త్రొక్కేశావే. ఈ ఊబిలో నన్ను కూరేశావే. పాలేరు
తనమే పరమావధి చేశావే. ఓరిబాబు! నీవు రాక్షసుడవా?

బిడ్డల్ని బడికి పంపించక, విద్యాబుద్ధులు చెప్పించక పాలేరు
తనాలు పెట్టి, ఆ పసిబిడ్డల కష్టంతిని బ్రతికే ఓ తల్లిదండ్రులారా!
మీరు యెంత నీచులు! చీ! మీ ముఖం చూడగూడదు.

ఓ పెద్ద పాలేరా! నీ కొడుకును చిన్న పాలేర్ని చేస్తావా? నీ చేతి
కర్ర, నీ చెప్పుదెబ్బలు, నీ గంజీకూడు తప్ప నీ ముద్దుల కొడు
కును ఒక్క అడుగైనా ముందునకు వెయ్యనియ్యవా?

ఓరి దరిద్రుడా! నీకన్న దరిద్రులు యెంతమంది తమ బిడ్డల్ని
చదివించుకుంటున్నారో అలా చూడు! నీ నీచత్వానికి కారణం
పేదరికం కాదు. తెలివి తక్కువతనం—మూర్ఖత్వం, అబ్బా!
ఈ పాలేళ్ళంతా గొడ్డుమోతులై పోతే యెంత బాగుండును! ఇక
నాకేది దిక్కు? ఏది దారి? బానిసగా బ్రతికేకంటే మరణం
మేలుకాదా?

ఇక నాకు మరణమే శరణ్యం. పాలేరుగా బ్రతకలేను. విద్యా
వంతుణ్ణి కాలేను. ఈ ప్రపంచానికి పడి యీ దరిద్ర దాస్య జీవి
తాన్ని ముగించేస్తాను. అంటరాని అసహ్యకరమైన, ఈ నా
నికృష్ట జీవితం—స్వతంత్ర నాగరిక జాతికి ఒక మచ్చ. ఇది నే
భరించలేను. (నూతిదగ్గరచేరి. చేతులు మోడ్చి) ఓ పరమేశ్వరా?

సీ. మాలను గావించి - పాలేరుగా జేసి

కామందు కాలికి - గట్టినావు

అంటరాదిని చెప్పి పెంటల పాలేసి

నీచుల మనుషేర నిల్పినావు.

చదువు సాధ్యులరేక జంతువులను బోలె

ఊరి వెల్పుల చావ నుంచినావు

అజ్ఞానతిమిరాల యడుగున బడదోసి.

బరువుగా యెదనెక్కి పట్టినావు.

వెలుగు జూపవు. నేర్పువు మెలగుజాడ,

దాస్యముం బాపుకో నీవు, దైర్యమూని
మనిషిగా నన్ను షననీవు, మహినికేల ?
చంపుకొని పొమ్ము, చాలింతు జన్మమింక !

(నూతిలో దూకబోతూ వుండగా తెరలోపాట విపిపిస్తుంది. ఆగి
వింటాడు, బాల బడికిపోతూ తెరలోనుంచి పాడుకొంటూ వస్తుంది.)

బాల : (పాట)

దైర్యము విడిచెదవా ? వీరా !
దాగుదువా తెరలో ?
పరకను పామని భయమొందుదువా ?
పిరికివాడవై పరువెత్తుదువా ?
బానిసత్వమని బాధపడుదువా ?
స్వేచ్ఛా జీవితమే గొనలేవా ?
ఓ యువవీరా ! ఉత్తేజముతో
సాగిన నీ దాస్యము విడిపోదా ?
నిస్సృహ యేలా ? నీ హృదయములో
సోమరితనముకు చోటియకుమా !
విక్రమింపుమా - వీరుడవై
విజయము నీ దేరా !

(హఠాత్తుగా వెంకన్ననుచూచి) అదేమిటి వెంకన్నా ! దైవాన్ని
ప్రార్థిస్తున్నావే !

వెంక : (కన్నీరు తుడుచుకుంటూ) ఏమో - ఆపక్కాలంలో అలవాటు
చొప్పున తలచుకోవటమేగాని, నిజంగా దేవుడున్నాడనే నమ్మకం
నాకు లేదు. పోనీగాని నీకు ప్రొద్దెక్కుతున్నది. త్వరగా పో
బడికి.

బాల : ఫర్వాలేదు కాని - నీవు రోజూ రోజూ అలా నీరసపడి
పోతున్నావేం ? ఆ దెబ్బలేమిటి ? అమ్మో ! రక్తం కారు తున్నది.
కట్టు కట్టనా ? (ప్రయత్నిస్తుంది.)

వెంక : (వారిస్తూ) వద్దుబాలా వద్దు. నీ బంగారు చేతులు నెత్తురవుతాయి.

బాల : ఆ వెధవ పాలేరుతనం మానేద్దూ !

వెంక : నా కా అదృష్టం లేదు.

బాల : ఊరకే కూర్చుంటే యెలా వస్తుంది అదృష్టం ?

వెంక : పాలేరుతనం తప్ప నాకు గత్యంతరం యేముందీ ?

బాల : బడికి రా !

వెంక : బడికా ? అమ్మో ! ఆ మాటెత్తితే మా బాబు గొయ్యి తీసి పాతేస్తాడు.

బాల : మీ బాబుకి నచ్చ చెప్పలేవా ?

వెంక అసలు చెప్పనిస్తేగా, నచ్చజెప్పడానికి ?

బాల : అయ్యో ! అంత పశువా ?

వెంక : ఏమో నా కదంతా తెలీదు. నాకు పాలేరుతనం తప్పదు. అది నేను చెయ్యలేను.

బాల : మరి ?

వెం : మరి—లేకుండా పొవడమే.

బాల : అంటే ?

వెం : అంటే-మరణమే. దాంతో యీ బాధలు, బెంగలు ఆకలి, అవమానంఅన్నీ నన్ను వదలిపోతాయి.

బాల : చాల్లే-కాని ఆకలంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేనుండగా నీకుఆకలా (సంచిక లోనుంచి అరటిపండ్లు తీసింది.)

వెం : (నిరాకరిస్తూ) తేవద్దని చెప్పలే. నీ ఆహారం నేను తీసుకొని, నాఆకల్ని నీకు జరజగట్టనా ?

బాల : ఇవి నీ కొనమే తెరా .

వెం : మీ తల్లిగార్ని అడిగి తెచ్చావా ?

బాల : లేదు.

వెం : నాగురించి నీవు దొంగతనం చేశావా ?

బాల : నా సొమ్ము నాకు దొంగతనమా ?

వెం : చాటుగా తెచ్చావా లేదా ?

బాల : తింటావా, తినవా ?

వెం : నాకు వద్దు.

బాల : గిరాచేస్తున్నా. (గిరాచేయ్య బోతుంది)

వెం :

బాల : చ. పక తీసుకొందూ !

వెం : ఇతరుల సొమ్ము నాకువద్దు.

(బాల కోపంతో పళ్ళు గిరాచేసి పోతుంది)

వెం : (చెమ్మగిలిన కళ్ళతో) ఆహా ! ఎంత దాక్షిణ్యం !

(పాట)

ఈ యెడారిలో మబ్బునీడలా

ఓయాసిసులా దేవా ?

నడి సంద్రములో జడివర్షములా,

నౌకాశ్రయమా, దేవా ?

వేసవి నడి మధ్యాహ్నములో - చలి

వేంద్ర గట్టితిమోదేవా !

వడగొట్టిన యీ పొండుని నోటికి

పాయసాన్నమా దేవా !

కుబే : (దురుసుగా ప్రవేశించి) ఒరే ! గాడిద కొడకా ! నీకు బ్రతికే రోజులు లేవురా ? (వెంకన్నను కొడతాడు) చదువుకునే పిల్లలతో స్నేహమంట్రా ? దున్నపోతా ! (మళ్ళీ కొడతాడు. పుస్తకం చూచి) పుస్తకమే ! నీదే ! పాపంరా ! ఓరి పాపిష్టి ముండాకొడకా ! (పుస్తకము చింపి పారేస్తాడు. అరటి పండ్లు చూచి) అరటిపళ్ళే ! ఎక్కడివిరా ? తోట్లోవా ? ఇంట్లోవా ? ఓరి దొంగ గాడిదకొడకా ! నా కెక్కడ దాపురించావురా. (మీదపడి ఒళ్ళు తెలియని రీతిగా తన్నుతాడు, వెంకన్న పెద్దగోరి చేస్తూనే ఉంటాడు. అంత ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు.)

ఉప : (అడ్డుబోయి) ఆగండి ! కుబేరయ్యగారు ! పసిబిడ్డని అలా కొట్టుకుంటారెందుకండీ ?

కుబే : ఏడావ్ పోవోయ్ పంతులు! అసలు నిన్నీ దార్మి రమ్మన్న వా
దెవడు? రేపిదారిలో కంపలు పాతించేస్తా.

ఉప : ఔను, బ్రతుకుదెరువుల్లో కంపలు పాతేవాళ్ళనే వదిస్తుంది లక్ష్మి.
లక్ష్మి నెత్తికెక్కిన వాడికి కళ్ళు కనిపించవు.

(వెంకన్న నెమ్మదిగా పోతాడు.)

కుబే : ఓరి నీ సిద్ధాంతం మండా! ఈ మాటలన్నీ నన్నే! నా యెదుటే!

ఉప : నిన్నుకాదు. పాలేరుతనన్నీ కామందు తనన్నీ సృష్టించిన
సంఘాన్ని. ఒక వ్యక్తిని నేను ఎన్నడూ అనను. అసలు పద్ధతినే
అంటున్నాను.

కుబే : ఓరి నీ చదువు తగలెయ్యా! దేవుడే లేడంటున్నావ్. కులా లే
పనికిరావంటున్నావే! ఓరి నీ తలమీద రెక్కలబానిబు బ్రద్దలవ్వా!
పో. ఇక్కడనుంచిపో. పోతావా, పోవా. (కొట్టడానికి సిద్ధపడ
తాడు.)

ఉప : పోక యిక్కడ కూర్చుంటానా? తొండకోళ్ళడవద్దు. మనిషిని కని
పెట్టి మాట్లాడు. పరాయి బిడ్డని కొట్టాలోనికి నీ కధికారం లేదు.
ఇష్టంలేకపోతే పని మానిపించెయ్యి. ఇప్పటికైనా సంఘమూ,
మతమూ బోధిస్తున్న దుర్మార్గులు మూఢబోధనలనుంచి విముక్తి
పొందు. ఇది నా పరిహా.

(నిష్క్రమిస్తాడు, కుబేరయ్య నోరుతెరిచి చకితుడై చూస్తాడు. తెర)

ఐ ద వ ర ం గ ం

(తెల్లవారుజామున సీతమ్మ, వీరేశు పొలంలో గడ్డవిరుస్తూ వుంటారు.
సీతమ్మ పొడుస్తూ, వీరేశు గడ్డతీస్తూ తట్టచోవేస్తూ వుంటారు.)

వీరేశు:- (పాట)

వస్తావంటోలి పిల్లా! నాతో,
కొత్తకోరంగి దాకా!

సీత : వస్తానుగానో, కుర్రా! నన్ను,
కొట్టకుండ వుంటావా?

వీరే : నల్ల నల్లనిదానా! పిల్లా!
నవ్వుమొగముదానా!
నవ్వులో పువ్వునాతా-నే
పువ్వుల్లో తేనెవాతా-వా?

సీత : నీతిగల జాతివాడా! మంచి
జబ్బిగల కుర్రవాడా!
తియ్యన్ని తేనెనైతే- నన్ను
తిని పారిపోవు గంద?

(‘వస్తావంటోలె—కొట్టకుండ వుంటావా’ అంతవరకూ మళ్ళీ
పాడతారు.)

వీరే : సీత—నిజంగా నువు నాకూడా వచ్చేత్తే నీ మీద ఇలా (చెయ్యేసి)
చెయ్యికూడా వెయ్యను..

సీత : (కంపరిల్లి, తప్పుకొని) ఇదిగో-నువ్వు మోటు సరసానికి దిగా
వంటే - మాట దక్కదబ్బాయ్.

వీరే : ఇల్లాలు కూతురువి!

సీత : మరేమనుకొన్నావు?

వీరే : అందుకనే నీమీద మోజు.

సీత : మోజుంటే ఏమి లాభం? దేవుడుకూడా నామీద చెయ్యి వెయ్యి
దానికి వీలేదు.

వీరే : మరి తీరా వేసేశాను చెయ్యి!

సీత : తప్పు దిద్దుకో.

వీరే : (మీద మళ్ళీ చెయ్యి తీసేసి) మొదటి తప్పు దిద్దుకున్నాను. రెండో తప్పు కూడా దిద్దుకోనా? (మళ్ళీ చెయ్యి వేయబోతాడు)

సీత : ఇక నీ సరసని పనిచే తే — (కోపంతో వెళ్ళిపోబోతుంది.)

వీరే : (వారిస్తూ) వట్టేసుకుంటా, నన్ను చంపుకు తిన్నట్టు. అందుకే నిప్పుకోసం నీదరి చేరాను.

సీత : చాలెదూ.

వీరే : పోనీరే. (బెల్లులతో నిండిన తట్టచూపుతూ) ఊ... ఎత్తు!

సీత : ఇంత మొగాడివి ఎత్తుకోలేవా?

వీరే : ఎత్తుకోగలను, కాని నువ్వు కూడా కలిస్తేనే సరదా.

సీత : కొరకరాని కొయ్యవు. పట్టు. (ఎత్తుతుంది.)

వీరే : ఇంకా ఎత్తు—ఇంకా, ఇంకా,

(ఇద్దరికీ నవ్వు వస్తుంది. వీరేకు తట్ట జారవిడుస్తాడు. యిద్దరూ కిల కిలా నవ్వుతారు. అంతలో కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

కుబే : ఏమిటా, ఆ కిలకిల్లు? ఓరి దున్నపోతా! ఆ పిల్లనేమి చేస్తున్నావురా? ఓరి యిబాసారి గాడిదకొడకా! ఇందుకా ఒంటరిగా నువ్వు దీన్ని తీసుకొస్తా? ఏమే సీతీ?

వీరే : (భయపడుతూ) ఆమె తప్పేమిలేదండిబాబు! నా తప్పుకూడా లేదుగానిండి....

కుబే : ముయ్యరా నోరు, అడదానితో. సరసమాడవచ్చునట్రా కుర్ర తొత్తుకొడక!

వీరే : చిత్తం. చిత్తం.

కుబే : పోరా! నువ్వుపోయి బండి కట్టుకురా.

వీరే : చిత్తం. (వెళ్ళిపోతాడు అనుమానంగా)

కుబే : సీతీ! నీకు మొగుడుకావాఅంటే?

సీత : ఏం మాట్లాండి అవి?

కుబే : అమ్మ నంగనాచీ!

సీత : నే వెళ్ళిపోతున్నానండి. (వెళ్ళబోతుంది)

కుబే : ఉండవే. ఈ చీకట్ని ఇంత పెందలక దే లేచివస్తానీ కోసమేగా?
(చెయ్యిపట్టుకుంటాడు)

సీత : (గింజుకుని) నే నంత లోకువగా కనుపిస్తున్నానా?

కుబే : అబ్బే మోజుగా కనిపిస్తున్నావు.

సీత : మీరు కామందులు, పెద్దలు, మీకిది తగదు నన్ను విడిచిపెట్టండి.

కుబే : తగడ మేమిటి? తగకపోవడమేమిటి? నీకూ నాకూ ఏమిటి?
నువ్వు పాలేరుదానవు; నేను కామందును, నేను చెప్పినది నువ్వు
చెయ్యాలి,

సీత : చేస్తున్నాగా!

కుబే : మరింక అడ్డమేమిటి? (మీదికివెళ్ళి చెయ్యి పట్టుకోబోతాడు)

సీత : (తప్పించుకొని) చీ, వాదలండి. ఈరోజు మొదలు మీ పనిలోకి
రాను.

కుబే : ఒక్కరోజు పనిలోకి రాకపోతే పదిరోజులు సత్తావు వరసగా!

సీత : చస్తేచస్తాను. ఎప్పటికైనా తప్పదుగా?

కుబే : కొంచెం వినవే, నీ కాళ్ళకు మొక్కుతాను!

సీత : మీ గౌరవం కాపాడుకోండి.

కుబే : (కోపంతో) అడిగేకొలదీ అలా ఆకాశంమీదికి పోతావేం?
చూడు— నీకు అడ్డ మెవదొత్తాదో. (మీదపడి పట్టుకుంటాడు.
తెరలో 'బాబోయ్ బాబోయ్' అని కేకలు వినిపిస్తాయి.)

కుబే : (సీతమ్మను విడిచి ఉగ్రుడై) చీ! ఎవడా వెధవ? (తెరలో
అయ్యబాబోయ్, కామందుగారుండోయ్)

కుబే : ఓరి నిన్ను చిత్రవధచెయ్యా! ఏంపోయేకాలంరా నీకు?

పుల్ల : (ఏడుస్తూ ప్రవేశిస్తూ) అయ్యనాయనోయ్, బాబయ్యగారుండోయ్,

కుబే : ఓరి శనిగా! ఏడవరా, ఏంటో?

పుల్ల : (గుండె బాచుకుంటూ) చచ్చిపోతున్నాడండి బాబూ!

కుబే : ఎవడా ఆ చపట! చచ్చేవాణ్ణి చావనివ్వక, ఇలా ఎందుకు తగ
లద్దావురా ముసలిగాడిదా?

పుల్ల : మా యెంకడికండి బాబయ్యా !

కుబే : ఇంకా చచ్చాడా, లేదా ?

సీత : శివశివా ! (చెవులు మూసుకొని) యెంకన్నబాబుకా (నిష్క్రమిస్తుంది.)

పుల్ల : ఈపాటికి చచ్చిపోతాడేమోనండి బాబు ! మందేమన్నా.....

కుబే : చచ్చేవాడికి మందేస్తేమాత్రం బ్రతుకుతాడంట్రా, చావనియ్యి. నీ శనే వదిలిపోయింది.

పుల్ల : కన్నకడుపు కదండి, బాబయ్యా !

కుబే : కడుపు ! ఎవడి కడుపు వాడిదే. ఎవడి కడుపుకు వాడే చూచుకుంటాడు. ఒకడి కడుపుకు ఒకడు పెడతాడ్రా ?

పుల్ల : వొచ్చే ప్రాణం, పోయే ప్రాణం బాబయ్యా !

కుబే : పోనివోయ్, 'కొరగాని కొడుకు పుట్టిన తండ్రి గుణములు చెరచున్' అన్నారు గాంధీగారు. వంశాన్ని తగులబెట్టే కొడుకుంటేం, పోతేం ? (పది రూపాయలనోటు గిరవాపేస్తూ) పట్టుకుపో.

పుల్ల : మందిప్పించండి, బాబయ్యా !

కుబే : ఓరి సిన్ను తగలెయ్యా ! జిగురుకందెలాగ పట్టుకున్నావేమిరా - పానకంలో పుడకలాగొచ్చి ?.... సరే ...పోయి సీతని పంపు-పో.

పుల్ల : చిత్తం ! చిత్తం. తమరు పెభువులు ... ఆ బళ్ళో పంతులండి ... ఏదో కేసెడతాడటండి. వొచ్చి చూశాడు కుర్రోణ్ణి.

కుబే : (ఉలిక్కిపడి) ఆరి నీ దుంపతేగా ! ఎందుకు రానిచ్చావురా వాణ్ణి? అయ్య గాడిదకొడకా ?.... అందుకేరా జబ్బు ఎక్కువై పోయింది. అందుకే అయ్యయ్యా ! ఆ పంతులుగాణ్ణి ఇంటికి రానియ్యకురా ! నీ కొడుకుని బ్రతకనియ్యడ్రా వాడు !

పుల్ల : తెలిసిందండి బాబయ్యా ! ఈసారి ఒత్తే తన్ని తంపచేత్తానండి. అడికి సిగ్గులేదండి. రావొద్దంటే వత్తాడండి గాడిదకొడుకు !

కుబే : పంతుళ్ళంటే ఏనుసుకున్నావురా ? వొట్టి దొంగలు, యిబ్బా సార్లును. బ్రతకలేనివాళ్ళంతా బడిపంతుళ్ళుగా తయారయ్యి, వూళ్ళన్నీ తగలడతారా. పుల్ల !

పుల్ల : చిత్తం బాబయ్యా ! చిత్తం.

కుబే : ఆ పంతులుగాడి మాట వినేవునుమా ? చెడిపోతావు. ఇక పో. మందుకి సీతిని పంపు.

పుల్ల : చిత్తం చిత్తం (నిష్క్రమిస్తాడు)

కుబే : ఎంతప్రమాద మొచ్చింది ! అన్నన్నా ! వెంకడు నేను కొట్టిన దెబ్బలవల్ల చచ్చిపోయాడని కేసెడతాడా ఆ పంతులు !.... వాడంతటివాడే. దాగుచేరు సక్కిపిక్కంటు అక్కర్లేదూ ? అదీ చేస్తాడు ! ముందే నేను దాగుచేరుతో మాట్లాడితేనో ? అదేరైటు, జ్వరంవల్ల చచ్చినోడంటే తీరిపోద్ది.... ఫర్వాలేదు. నా మీదకేమీ రాకుండా నేను చూసుకోగలను. పుల్లడు నాచేతిలో మనిషే, కాని.... ముందుంది పంతులు పని. వాడొక తెగ నీలుగుతున్నాడులే. వీడొచ్చినప్పటినుంచీ పాలేళ్ళకి కరువై పోయింది. (పచార్లు చేస్తూ) సరే, కానీ.... ..

ఆ ర వ ర ం గ ము

[పుల్లయ్య ఇల్లు : వెంకన్న మూలుతూ ఒక కుక్కిమంచలో కూలబడివుంటాడు. సీతమ్మ మందుపట్టుకొని నిలబడివుంటుంది]

సీత : త్రాగుబాబు , ఇదిగో మందు త్రాగవూ ?

వెం : వద్దు పిన్నీ ! నేను త్రాగను, 'నా' అనేవాళ్ళు లేని నా బ్రతుకు ఎంత నిర్లక్ష్యం !

సీత : 'నా' అనేవాళ్ళెందుకు లేరు నీకు ? కొండంత బాబుండగా ?

వెం : బాబు ! బాబు ... దేహాన్ని అవిద్యలోనూ, అజ్ఞానాంధకారం లోనూ, దాస్యంలోనూ ముంచేస్తున్న ఇలాంటి వాళ్ళంతా బాబులే!

సీత : పోనీ నే నున్నానుగా ?

వెం : నీవా ? నీవు స్వతంత్రురాలవా ? స్వతంత్రంలేని వ్యక్తి తాను బ్రతకడమే బయట. ఇంకొకరిని ఎలా బ్రతికించగలడు ? ఇంత వరకూ నీవే నన్ను బ్రతికించావు, ఇక బ్రతికించలేవు.

సీత : నాకదేమీ తెలవదు. ముందు మందుత్రాగు బాబూ !

వెం : నేను త్రాగను, నన్ను బలవంతంచెయ్యకు.

పుల్ల : (ప్రవేశించి) ఓరి త్రాగరా, పెంకి గాడిదకొడకా ! యమిలోడివి దాపరించావేరా మాకు ?

వెం : నాకు మందక్కరలేదు. నేను త్రాగను. నేను చచ్చిపోతాను.

పుల్ల : ఎవణ్ణుద్దరింతావురా చచ్చీ ?

వెం : బానిసతనం కంటే బావు మేలు. నాలాంటి కుర్రవాళ్ళంతా హాయిగా చదుకొని పైకి వస్తూవుంటే - నేను పాలేరునై పశువు లాగ బ్రతకలేను. నేను సుఖంగా చచ్చిపోతాను.

పుల్ల : కాదు. తాగరా !

వెం : నేను బ్రతికితే బడికి పంపిస్తావా ?

పుల్ల : చతువు మన అయాం కాదురా. ఐనా గడవనివాళ్ళం, ఒక పూట తింటే రెండోపూటకి లేనోళ్ళం. కడజాతివాళ్ళం. కూలోళ్ళంఎలా గరా చదవడం?

వెం : మనకంటే దరిద్రులు, మనకంటే నీచజాతివాళ్ళు, ఎందరు చదువు కొని పెక్కున్నారో చూస్తున్నావుగా ? ఉద్దేశాలు వుంటే ప్రయత్నాలు ఫలించి తీరుతాయి. కొడుకు ఉద్దేశాన్ని అనుసరించి అభివృద్ధి పర్చటం తండ్రి ధర్మంకాదా ? తనకంటే తన కొడుకు ఒక అడుగు ముందుకు పోవడంకాదా తండ్రి కోరికవలసింది?.... నన్ను బడికి పంపిస్తానంటే మందు త్రాగుతాను.

పుల్ల : (కోపంతో) చచ్చినాసరే నిన్ను బడికి పంపించాను. (వెళ్ళిపోతాడు)

సీత : పిచ్చి పట్టవద్దు. త్రాగునాయనా ! (మందు అనిపించి)

వెం : (తోసేస్తూ) వద్దుపిన్నీ ! వద్దు ! మాయమ్మ పోయిననాటినుంచి నీవు నన్ను పెంచావు. నీకు నేను కృతజ్ఞుణ్ణి. నీ ఋణం యిక నేను తీర్చుకోలేను. పంతులుగారు ఒక్కసారివస్తే బాగుండును. (ఆలోచనలో పడతాడు)

సీత : (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) పోనీ, ఆ పంతులుగారి హస్తానా చింతా దేమో ! తీసుకొస్తాను. (వెళుతుంది)

వెం : ఇంతటితో నాజీవితం సరి. నిన్న వర్రనూతిలో పనికి బాడడం బాలగురించి తప్పింది. ఈవేళ ఇక తప్పదు. బాధలు ఎంతా, అవమానాలు భరిస్తూ, ఏహ్యజీవితం గడిపేకంటే, హాయిగా ఆత్మహత్య చేసుకుని, కళ్ళు మూసేస్తే యెందుకు? నా తల్లి బ్రతికివుంటే నాకిన్ని కష్టాలు రాకపోవునేమో ! (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) ఏమో ! అందరి తల్లిలాంటిది కాదా నా తల్లిమాత్రం మా బాబు నాలుగు తన్ని కూర్చోబెటితే ఏంజేస్తుంది .. అయ్యో ! ఇక యీ ప్రపంచంలో నేను కనబడను. ఆ దూడలూ, ఆ చేలూ, ఆ ఆటలూ, ఆ గొబ్బిపూలు, ఆ బాల... (వెక్కి వెక్కి. ఏడుస్తాడు)

ఉప : (ప్రవేశించి) వెంకన్నా ! (మిదచేయివేసి చూచి) స్వతంత్ర పోరాటం ఎంత కష్టమో తెలుస్తున్నదా ? (మందు పోసి) దేశంలో నీలాంటి పట్టుదల గల కుర్రాళ్ళు ఒక్క పదినుంది వుంటే, ఎంత అభ్యుదయం చేశారగలదు ! ఇదిగో మందు త్రాగు.

వెం : జమించండి పంతులుగారు ! నేను మందు త్రాగదలుచుకోలేదు.
నన్ను సుఖంగా చచ్చిపోనివ్వండి.

ఉప : చావా ? చచ్చిపోవడం ఒక ప్రయోజకత్వం అనుకొంటున్నావా ?
ఆత్మహత్య పిరికితనం, పౌరుషహీనం.

బ్రతికి యుండియెనునిషి శుభమ్ము లొంద
వలయు, చచ్చిన తరువాత బ్రతుకులేదు;
బ్రతికి సాధింపవలెగాని వాంచికములు,
చచ్చి సాధింతు ననుమాట చచ్చుమాట.

వెం : నేను చచ్చిపోయి ఈ కామందులకు కామందునై పుడతాను, ఈ
కామందు, మా బాబు నాకు పాలేళ్ళయి పుడతారు. అప్పుడు నా
పగ సాధించుకొంటాను.

ఉప : నీవు అబద్ధాలెందుకు నమ్ముతావు ? పూర్వకర్మ-పున్జన్మ సిద్ధాంతాలు
తప్పు. పాటకపుజనాన్ని మోసగించటానికి పుట్టిన సిద్ధాంతాలవి.
అసలు దేవుడున్నాడనేదే మూఢ విశ్వాసం. ఈ లోకంలో
పుట్టిన ప్రతి జీవీ స్వాతిశయం స్థాపించుకుని స్వయంపోషకమై
బ్రతకాలి. స్వాతిశయం స్వయంపోషకకర్త బ్రతుక్కి మూలా
ధారాలు, అవిలేని జీవి బానిసతనంలో పడుతుంది. నీ ఆశయాలు
ఫలించటానికి ముందు నీవు బ్రతకాలి.

వెం : బ్రతకడం చాతకాకనేగదా చచ్చిపోవడం !

ఉప : ముందు మందు త్రాగు.

వెం : త్రాగుతాను చెప్పండి.

ఉప : నిన్ను నేను చదివిస్తాను-సరా ?

వెం : పరసహాయం నేను పొందను, అది నన్ను ఋణగ్రస్తుణ్ణి చేస్తుంది.

ఉప : ఈ షెట్టవేదాంశం యెక్కడిదోయ్ నీకు? మీ కామందుచెప్పాడా?
మీ బాబు చెప్పాడా?....పోనీ, ఇదివరలో నీ ఋణగ్రస్తులే
ఇప్పుడు నీకు సహాయం చేస్తున్నారేమో ?

వెం : అదీ కావచ్చు.

ఉప : పిచ్చి కుదిరింది. తలకు రోకలి చుట్టమనక - మందు త్రాగు.
సహాయం వచ్చినచోటల్లా పొంది, చదువుకో. అదృష్టం వుంటే
పైకొస్తావు. అప్పుడు పునస్సహాయం చేస్తావు.

వెం : సహాయం—పునస్సహాయం.

ఉప : (నాడిచూచి) జ్వరం తీవ్రంగా వుందే! పలవరిస్తున్నాడు!
డాక్టర్ని పిలవాలి. (త్వరితంగా నిష్క్రమిస్తాడు)

వెం : సహాయం — పునస్సహాయం.

[అంత బాల ప్రవేశించి, శరీరం తాకిచూచి, తడిపిన మల్లెపూల
దండ అతని నొసలిపై పెడుతుంది. కొంచెం సేపటికి వెంకన్న
ఉలిక్కిపడి రేస్తాడు - "పంతులుగారూ!" అంటూ....]

బాల : వెంకన్నా!

వెం : బాలా! (ఏడుస్తాడు)

బాల : ఏం వెంకన్నా? ఏడుస్తావెందుకు? ఇదిగో మందు త్రాగు!

వెం : బాలా! ఊమించవు?

బాల : ఎందుకు? ఏం తప్పుచేశావని?

వెం : నేను పుట్టడమే ఒక తప్పు. బ్రతకడం రెండో తప్పు,

బాల : అన్వతంత్రులు అందరికీ అంతే.

వెం : నీవు ఇచ్చిన అరటిపళ్ళు వెంటనే తినేస్తే, ఈ దెబ్బల్లో సగం
దెబ్బలు తప్పుకు. పట్టుదచే చూచుకున్నాను గాని ప్రేమ చూచుకో
లేదు.

బాల : ముందు మందు త్రాగు. (పోసి ఇస్తుంది)

వెం : త్రాగను. నీవు ఊమించానంటే ఆ మాటలు వింటూ ప్రాణం
వాదిలేస్తాను.

బాల : నే ఊమించను,

వెం : అయ్యో! ఊమించవు? ఊమించవు? బాలా! బాలా! అయ్యో!
ఊమించవు?

బాల : చదివిస్తానంటే మందు త్రాగుతా నన్నావటగా మీ బాబుతో?

వెం : అదంతా ఇప్పుడెందుకు?

బాల : ఆవని అతడేమి చేయగలడు ? నేను చేస్తాను. మందు త్రాగు.

వెం : నీవు చిన్నపిల్లవు.

బాల : నీవు మహా పెద్దవాడివా ?

వెం : నీకల్ల ఒక్క ఉపకారం కోరుతున్నాను.

బాల : ఉపకారం చెయ్యడానికే నేనూ వచ్చాను. మా అన్నయ్య కాకి నాడలో చదువుతున్నాడు. ఎరుగుదువా ?

వెం : అదికాదా.

బాల : మరేమిటి ?

వెం : నీవిప్పుడు నన్ను చూడ్డానికి వస్తావనుకోలేదు.

బాల : నీ వె తే రాకపోదువు.

వెం : నిజమే ! ఉద్దేశం లేకపోలేదు. సాహసం లేక. నీవు శ్రీమంతు రాలవు. సాహసంచేసి, స్వతంత్రంగా మెలగగలవు. నేను పారేర్చి. స్వతంత్రం లేదు. సాహసం చెయ్యలేను. చేసి నిర్వహించుకో లేను. అందుకే నీ కోరిక సఫలమౌతుంది. నీజీవితం వికసిస్తుంది. నాకోరిక నాలోనే తుప్పుపట్టి నశించి పోతుంది.

బాల : కొరిక వుండడమే ముఖ్యం. ఈనాడు కాకపోతే రేపేనా సఫలమౌతుంది. నీక్కానలసిన ఉపకారం ఏమిటి ?

వెం : మొన్న నువ్వు పాడినపాట - ఒక్కసారి పాడు. ఆ రియ బ్రహ్మలో ప్రకాంతముగా రియమైపోతాను.

బాల : మరి పాడినందుకు నాకు బహుమతి ?

వెం : ఈ గర్భిణిద్రుడు యియగలిగిం దేదైనా సరే ?

బాల : ముందే యియ్యాలి.

వెం : సరే.

బాల : ఈ మందు త్రాగు.

వెం : చచ్చిపోవద్దా ?

బాల : నీవు బ్రతకా.

వెం : బానిసగానా ?

బాల : స్వతంత్రుడివిగా.

వెం : ఎలాగా ?

బాల : నేను చెప్పరాను.

వెం : ఏమో నాకర్థంకావటంలేదు.

బాల : ఇదుగో మందు.

వెం : (అందుకుని) ఈ ప్రాణం నీ భిక్ష (త్రాగుతాడు)

బాల : (పాట)

ప్రేమ మనరా - ప్రేమ గనరా :

ప్రేమ జీవిత - మారా :

ప్రేమము నిచ్చి - గైకొనువాడే

వృద్ధిని ధన్యుడూరా :

మనుజుల అభివృద్ధికి—కోర్కెడ నీ

మనుగడ యేలనురా :

బ్రతికియుండియును, ఏలా చచ్చిన

గతి బడి యుండువురా ?

నిరాశ యేలా ? యువకుడ ! నీకు

జరామరణములు లేవురా :

రాత్రి గడిచి వచ్చెడి రవిగతి

మార్గము జూపగలేవా :

[పాడుతుండగా తెర జారును.]

ఏ డ వ ర ం గ ము

(సాయం సమయం, పొలంలో వీరేళు, సీతమ్మ యింకో యిద్దరు కూలీలు బెల్లుపవి చేస్తూ పాడుతూ వుంటారు.)

వీరే : (పాట) ఎండలో వానలో కూలోడా !

అందరు బండచాకిరిచేసి కూలోడా !

వీరే :

అందరు

వీరే : పండించి పెడతావు కూలోడా !

అందరు తిండి నీ కేదిరా కూలోడా !

అందరు పండించి

వీరే : నీశక్తి నీ బ్రతుకు కూలోడా !

అందరు నేల కర్పిస్తావు కూలోడా !

వీరే :

అందరు

వీరే : పోరాడగలిగితే కూలోడా !

ఈ రాజ్యమే నీది కూలోడా !

అందరు

మొదటి కూలి : రాయే సీతమ్మా ! పట్టు (తట్ట చూపుతూ)

వీరే : అంత బరువుతట్ట దానిచేత పట్టించకురా !

రెండవకూలి : ఏంబ్రో వీరే శంటాడు ?

మొ. కూ : అంతా వుందిలేరా !

వీరే : ఏం వుందిరా, నీ తలకాయ ?

సీత : కాదు మొట్టికాయ (దగ్గరవున్న కూలీని మొట్టుతుం)

మొ. కూ : అమ్మ సీతమ్మతల్లో ! (తలగోక్కుంటాడు.)

రెం. కూ : నీ కెందుకమ్మా అంత వులుకు ?

వీరే : నీ బులువు కూడా వదలారేంట్రా ?

సీత : వీళ్ళతో నేను పనిచెయ్యలేను బాబు (వెళ్ళబోతుంది)

వీరే : (చేతితో ఆపి) వీళ్ళిద్దరినీ మెళ్ళిరగ తొక్కేత్తా.

మొ. కూ : ఇంకేం అనములేరా బాబూ !

రెం. కూ : మీ కిద్దరికీ పెళ్ళని తెలిసిందిరా !

వీరే : ముందు మీ కిద్దరికీ అవుద్ది.

మొ. కూ : కామందుగారు ఇంకా రాలేదు నయమే.

రెం. కూ : వత్తే మనందరికీ అవుతాయి పెళ్ళిళ్ళు.

వీరే : (చూచి). కామందుగారు ! కామందుగారు !

అంద : (ఉలిక్కిపడి) దండాలుండి బాబుగారు !

వీరే : (విరగబడి నవ్వుతాడు, అంత మెల్లిగా ప్రవేశం, ఊతకర్రతో వెంకన్న.)

అంద : (చూచి) ఓరి యెంకడ్రా !

వీరే : కుంటి కామందుగారు !

సీత : ఇలా వచ్చావేం పడుకోక !

వెం : బాబు వెళ్ళమని చంపుకుతింటేనే !

వీరే : పాలేరుతనం చెయ్యరు దొరగారు ! గట్టుమీద కూర్చోండి.

సీత : ఎందు కా వేళాకోళం ?

వీరే : అబ్బే ! డబ్బులేని దొరగారనీ.

మొ. కూ : కూర్చోరా వెంకన్న ! నిలబడలేవు.

వీరే : గొడుగేసుకో !

రెం. కూ : వాణ్ణి అలా అక్షేపించకురా ! పాలేరుతనం వద్దంటే -

నిజమే; రోజూ మనం తిట్లూ, దెబ్బలూ తప్పితే ఏం బావు కుంటున్నాం పాలేరుతనంలో ?

వీరే : చదువులో కెళితే సూత్రం తిట్లూ, తన్నులూ ఇంకా గోడకుర్చీలు, కోదండాలు తప్పుతాయా ?

మొ. కూ : గోడకుర్చీలు వేసినవారే కుర్చీలమీద కూర్చోడం, కోదండాలు వేసినవారే దండాలు పెట్టించుకోడం.

రెం. కూ : వెళ్ళి పడుకోరా నిలబడలేవు.

మొ. కూ : మనిషి వనికెరాకుండా కొట్టిపారేశారా. ఇంతలో కోలు కుంటాడని అనుకోలేదు.

వీరే : ఏదికారు పోండా : రారా వెంకన్నా బెల్లుపొడవరా : పదు
చోడ్కి నీర్సమేండా : ఇదిగో గునపం :

(పుల్లయ్య ప్రవేశం.)

పుల్ల : పట్రా తట్ట : అలా నిలబడతావే మొద్దులాగ :

వెం : (బోరున ఏడుస్తాడు)

సీత : చాల్లే, చాలని : రా బాబూ పడుకొందుగాని. (వెంకన్నను తీసుకు
పోతుంది.)

పుల్ల : ఈ కుర్రముందే వీణ్ని చెరిపేస్తుంది. (వెనుక దురుసుగా
పోతాడు.)

మొ. కూ : వాళ్ళని చావదన్నేలాగున్నాడా :

వీరే : వాళ్ళ వొంటిమీద ఒక్క దెబ్బపడితే పుల్లడి నడుం పెళ్ళునవిరిగి
పోద్ది. (దురుసుగా వెళతాడు. వెనుక కూలీలిద్దరూ వెళతారు.
అంత వెనుకనుంచి ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు)

ఉప : (ముందుకు పరికించి చూచి) ఓహో ! వీళ్ళు వెంకన్నను ద్రుతక
నిచ్చేలాగ లేరు. ఇక అతణ్ని ఈ ఊళ్ళో వుంచితే లాభంలేదు.
కాకినాడ అనాధశరణాలయం సూపరించెందెంటు నాకు స్నేహం
కదా : ఈ రాత్రే ప్రయాణంచేసి పంపించెయ్యాలి. అధోగతినుంచి
ఒక జీవి ఉద్ధరింపబడినా ఉద్ధరణమే. ఓహో యెంతలో చీకటి
పడింది :

గీ॥ అంధకారమునుండి యీ యవని నొకని

ఉద్ధరించుటకొరకు, సూర్యుండు తానె

అంధకారములో మున్ని యరిగె నొర :

నదయు లగువారి త్యాగమే గద చరిత్ర :

(నిష్క్రమిస్తాడు. కొంతసేపటికి తెరలేస్తుంది. అది
పుల్లయ్య యింటి ప్రాంతం, బాగా అలంకరించుకొన్న
కుబేరయ్య యిటూ అటూ పదారు చేస్తుంటాడు)

కుబే : ప్రొద్దుకూకి యెంతో సేపు కాలేదు: అప్పుడే యెంత చీకటిపడది. ఇది నా కార్యసాధనకి శుభసూచన ! సీతని యెలాగెనా వల్లో వేసుకొవా లీవేళ. అమ్మ! ఆడదాని లోతు కనిపెట్టలేము. కామం దుని నన్ను నిరాకరించింది. ఆ వీరిగాడికి చనువిచ్చింది, దీనిపని యీవేళ చెపుతాను. ఆ! (అరికించి) ఎవరా పాట! (పరికించి చూస్తాడు)

(తెరలో పాట)

హృదయము కొనగలవా మూడా !

వీమాత్రము నీ ధనము ?

స్వేచ్ఛాజివిని బంధించెదవా ?

శృంఖల బల మేపాటి ?

నీ సదయత్వము, నీ సౌహార్ద్రము.

నీ ప్రేమామృత మాదురినూ,

లెక్కకు వచ్చే శక్తులు,

తక్కినదంతా చెత్త.

కుబే : అమ్మ! వెంకడే ! అదిగో ! అలా పోతున్నాడు ! అరే ! ఇలాగే వస్తున్నాడే, (ఒదుగుతూ) కాదు, అలా తిరిగాడు..... యెక్కడికో ప్రయాణమై పోతున్నాడే ! ఏ కొంపైనా దొయ్యటానికి కాదుగదా ? అలాంటివాడు కాదుగాని—యేమో—వినాశకాలానికి విఫరీత బుద్ధులు..... యెక్కడికో 'చస్తాడు. చావనీ నాకూ మంచిదే..... ఇక ముందు పుల్లణ్ణిలేపి పొలం పంపేస్తాను. ఆ! నా కుడికన్ను అదరదంలేదే ! (కదిపి చూసుకుంటాడు,) పుల్లిగా . పుల్లిగా ! (కేకేస్తాడు.)

[తెరలో]

“ఎవడెసే వాడు, నిద్ర నెడగొడతాడు ?”

కుబే : కళ్ళుతెరిచి మాట్లాడతా. గాడిదకొడకా !

పుల్ల : (ప్రవేశిస్తూ) ఎవడతాడు! (కళ్ళునులుముకుని- చూచి) తండ్రి బాబయ్యా ! గులాబోజ్జీ బాబయ్యా ! నిద్రమత్తు బాబయ్యా !

కుబే : ఓరి దున్నపోతా : నీవని ఇలాకాదు. నువ్వుపోయి, కొబ్బరి రాశి దగ్గర పడుకో. ఏదో అల్లరిగావుంది వూరు.

పుల్ల : చిత్తం, చిత్తం. కానీ—కాలా, చెయ్యా లాగుతున్నాయండి బాబయ్యా! ఆముదం రాసుకుని కుంపటెట్టుకుని కాచుకుంటున్నా నండి.

కుబే : ఎండాకాలంలో కుంపటేంట్రా. వెళ్ళు. కాపలిస్తే కుంపటికూడా పట్టుకెళ్ళు.

పుల్ల : చిత్తం. సీత! ఆ కుంపటి, చుట్టూ, కర్రా ఇలా ఇయ్యి.

సీత : (అవన్నీ ఇస్తుంది.)

పుల్ల : తలుపేసుకో (నడచి) తలుపేసుకో! (నిష్క్రమిస్తాడు)

కుబే : సీత! కాన అగ్గిసిప్పు అందుకో.

సీత : కుంపటి తీసుకుపోయాడుకదండి మాణావ. ఈ దీపాన్న కాల్చు కోండి. (దీపం తెస్తుంది.)

కుబే : భలే ! దీపం ఇంకా వెలుగుతోందేం ? ఎక్కడ సంపాదించావే కిరసనాలు !

సీత : మా వెంకన్నబాబు కనబడలేదని ఇప్పుడే వెలిగించానండి, మీ వంటోరికిగాని, మా కెలాదొరుకుద్దండీ కిరసనాలు ?

కుబే : ఆ! మీయింట్లో ఎంత కిరసనాలు చూపను ?

సీత : చూపండి ఒక్కచుక్కయినా ?

కుబే : రా. చూపుతాను. (చెయ్యిపట్టుకొని లాక్కెళ్ళబోతాడు)

సీత : (గింజేసి) మీరు చెయ్యేస్తే మాటదక్కదండి. గొప్పయింటివార్కి నీచపుబుద్ధులు కూడవు.

కుబే : గొప్పింట్లోరై తే పిల్లల్ని కనుక్కోరా యేంటే! అయ్యో, వెర్రి మొగమా !

సీత : ఇక పోదురా.

కుబే : పోవడావికేనా యేమిటివస్తా! ఎన్నాళ్ళనుంచో అనుకుంటున్నాను— నీకు చీరా, రైకా ఇవ్వాలని. రేపు మా షాపులోకిరా. నీకునచ్చిన ఒట్టలు తీసుకుందువుగాని.

సీత : నాకున్నవి చాలైండి.

కుబే : పోనీ-ఇదిగో ఈ పదిరూపాయలు తీసుకో.

సీత : నేను బోగందాన్ని కాను. ఈపాటికి దయసెయ్యండి.

కుబే : బలవంతం చెయ్యించుకుంటావ్ !

సీత : మీతరంకాదు .. మీరు కామందులు, నామర్యాద కాపాడండి.

కుబే : దిబ్బ మర్యాద. ఆ యారిగాడితో....

సీత : ఊహ : ఈరిగాడితో ? ఏటి ? సరసమా ? సరసానికేమొచ్చింది ?
మీరూ ఆదారుగా ఇప్పటిదాకా ?

కుబే : నేను కామందుని, కామందంటే సగంమొగుడు.

సీత : ఒడబడ్డాళ్ళకి పూరిగా మొగుడే.

కుబే : నా కమతంలో అడుగుపెట్టనివ్వను.

సీత : అడుక్కుతింటాం.

కుబే : చూచుకోమరి, (దగ్గరికి వెళతాడు)

సీత : ఒక్క అడుగు కదపలేదు.

కుబే : ఆః (నడుం బిగించి) కోడి రామ్మూర్తినికూడా అమాంతంగా
అమడదూరం గిరవాచెయ్యగలను. ఎంతమందిపాలేళ్ళ పెళ్ళాల్ని
లొంగదీసుకున్నానో నా మజా నీకేమి తెలుసు ? నీ యప్పు నా
చేతిలోనే చచ్చిపోయిందితెలుసా ? (మీసందువ్వి) చూచుకోమరి.
(మీద పడతాడు. సీతమ్మ గింజేస్తుంది. కుబేర్రావు వెల్లకిల క్రింద
పడతాడు. అంతలో వీరేళు ప్రవేశించి కర్రెత్తుతాడు. కుబేర్రావు
భయకంపితుడై పారిపోతాడు.)

వీరే : (రోషంతో) గాడిదకాదుకు ! వీడా కామందు ? తనను ఆశ్ర
యించుకుని బ్రతికేవాళ్ళ అభిమానాన్ని పాడుచేసే కుక్క !
ఇందుకే ఈదేశం యిలా ఏడుస్తోంది. ఛీ! పాలేరుగా బ్రతికేకంటే,
చ తేనయం. మా యెంకడు యిందుకే పాలేరుగా బతకనంటాడు.
వాడే రైచెన మనిషి.

సీత : ఇప్పు డెలాగొచ్చావూ ?

వీరే : నేనా ? నీ వరసంతా చూత్తూనేవున్నాను.

సీత : అః, నా, వరస ?

వీరే : కాదులే నీ కామందు వరస ?

సీత : ఇక ఈ ఊళ్ళో ఉండలేను.

వీరే : ఎక్కడికై నా లేచిపోదాము.

సీత : నువ్వుకూడా ఎందుకు ?

వీరే : నీకు జత. ఆడమనిషితోకూడా మగోడు ఎందుకొత్తాడూ ?

సీత : తన్నులు తినడానికి !

వీరే : అహ్లాహ్లా! (నవ్వి) నేను కుజేరయ్యను కాను.

సీత : అలానే వుంది నీవరస.

వీరే : నే నంత నీచుణ్ణికాను.

సీత : ఆఁ

వీరే : ఇన్నాళ్లు నాకు చనునెందుకిచ్చావు ?

సీత : తప్పా ?

వీరే : తప్పే, మగోడికి ఆడది చనువితే.....

సీత : నువ్వుకూడానా ?

వీరే : ఆఁ! సౌభావం అంతటా ఒక్కటే. కాని నాకంతటితో తృప్తిలేదు.

సీత : ఇంకా ?

వీరే : ఇంకా ఏమిటి ? నీవు మొత్తానికే కావాలి. నిన్ను పెళ్ళాడతాను.

సీత : చాలించు. ఇక నను, బెడ్డపన్నోకి.

వీరే : ఒకమాట విను. మనమిద్దరమూ పేదలమే. పనిచేసుకొని బతక గలం. పట్టమెల్లిపోయామంటే రెండురూపాయల్లో మనం పెళ్ళా దొచ్చు. చిలకా గోరంకల్లాగ బతకొచ్చు. ఆలోచించు, ఈ కామందు ఇక మనల్ని బతకనియ్యదు. ఎలాగో ఒకలాగ పగ సాదితాడు. ఈ రాత్రే పోతే మంచిది.

సీత : నిజంగానేనా ? నన్ను అన్నాయం చెయ్యవుగంద ?

వీరే : (చేతితో చేయిచేసి) పచ్చని చెట్టుకింద నిలబడ్డాం. ఈ చెట్టు సాక్ష్యం. ఆ చుక్కలు సాక్ష్యం. నిన్ను లక్ష్మీలాగ చూచుకుంటాను రా : పోదాం. తెల్లారేటప్పటికి యీ చుట్టుపక్కల కనిపించగూడదు.

సీత : (అతనిచేతుల్లోకి పోతుంది.)

వీరే :

(పాట)

పట్టమెల్లి పోదామే నా బుల్లి సీతీ ! మనం
పెళ్ళి చేసుకుందామే నా చిట్టి సీతీ !

సీత :

పట్టమెల్లి పోదాము,
పెళ్ళి చేసుకుందాము,
వని చేసుకోనీ, బం
గారంలా బతుకుదాము.

వీరే :

వాంటినిండ నగలెడతా, బంగారుబొమ్మా నీ
కంటినిండ కనబడతా, పువ్వులగొమ్మా!

సీత :

భయమూ, బెంగలేక,
బాధా, బంది లేక
రేపటి మాటలేక,

వీరే :

ప్రేమతో వుందాము
స్వేచ్ఛగా పోదామే, పువ్వులబోణీ ! మనం
చిలకల్లాగుందామే, నవ్వులరాణి !

[నెమ్మదిగా తెర జారుతుంది.]

ఎ ని మి ద వ ర ం గ ం

(ఉదయం, కుబేరయ్య యింటివాకిలి,
పుల్లయ్య గుండెలు బాదుకుంటూ ప్రవేశం.)

పుల్ల : అయ్యకొడుకో! ఏమైపోయావురా, నిన్ను పాతెయ్య? పుట్టినప్పు
దైనా చచ్చిపోయావు కాదేమిరా, నిన్ను నూకాలమ్మ మింగెయ్య!
ఎక్కడ వెదకను? ఎక్కడ చావను? ఎక్కడ దిగనూరిపోను?

కుబే : (ప్రవేశించి) ఓరి బడవా! ఏమిటిరా ఆ గోల?

పుల్ల : (ఏడుస్తూ) ఎక్కడండి బాబయ్యగారు!

కుబే : ఎక్కడ చచ్చాడు? తగలెయ్యి తీసుకెళ్ళి.

పుల్ల : ఎక్కడికో పోయాడండి రాత్రి.

కుబే : ఆ! ఆ! పోలీసులకు రిపోర్టు ఇయ్యి. ఏమైనా తీసుకుపోయాడా?

పుల్ల : ఏముందండి తీసుకుపోవడానికి? ముంతా, మూకుడూ; ఏముం
దండి బాబయ్య! ఓరి దొంగ గాడిదకొడకా ఏమైపోయావురా....

కుబే : వాడిసంగతి నేను చూస్తాను. మీసీతి నొకసారి పంపు దొడ్డి
తుడవాలి.

పుల్ల : నే తుడుత్తానండి బాబయ్య!

కుబే : ఓరి దొంగతొత్తుకొడకా! పోయి పంపరా!

పుల్ల : సీతి కనబడడం లేదండి.

కుబే : ఆ! ఏమిటి! స్టేషన్ లో చెప్పి. ఎంతదే దాన్ని తీసుకుపోయాడని
రిపోర్టు ఇయ్యి. పో, పద, నేను కూడా వస్తా. (ఇటూ అటూ
కలయతిరుగుతాడు.)

పుల్ల : వొద్దుబాబయ్యా! పోతే పొయ్యారులెండి.

కుబే : ఓరి దున్నపోతా (పుల్లయ్యను తన్ని) పోరా, నువ్వు వాళ్ళు
వాకటే పో. ఇక నా కంటికి కనబడకు. నా కమతంలో అడుగు
పెట్టకు. నీ బాబుల్లాంటోళ్ళని పెట్టుకుంటాను. నీ దిక్కున్న కాడికి
పో. పోరా! (వెనక్కి చూచి) ఓరే—దొంగరామన్నా!

దొంగ: (ప్రవేశించి) చిత్తం! చిత్తం!

కుబే : ఈణ్ణి తన్ని అవతలికి ఈడ్చు.

దొంగ: (పుల్లయ్యను తన్ని ఈడుస్తాడు)

కుబే : నువ్వు పోయి, వీడి యిల్లు పీకేసి దూడలసాల్లో పారెయ్....

పుల్ల : ఇన్నాళ్ళు తమ కమతంలో జీతకాను. కాని, ఒక్క పుల్లముక్క అన్నాయంగా మీది తినలేదు. నా రెక్కల చెమటతో నీ పొలా లన్నీ తడిపాను. ఆ కొబ్బరితోటలన్నీ నేను చెమటోడ్చి పెంచి నయ్యే. తమర్ని పది రూపాయల మనిషిని పది లక్షల మనిషిగా చేసింది నేనే బాబయ్యా! నే నెక్కడన్నా అడుక్కుతింటాను గాని, ఈ సంగతులు మాత్రం మరచిపోకండి.

కుబే : ఏడ్చావు. పోరా! గాడిదా పో!

(దొంగరామన్న పుల్లయ్యను ఈడ్చుకుపోతాడు.)

కుబే : ఒరేయ్!

దొంగ: చిత్తం! (మళ్ళీ ప్రవేశించి)

కుబే : యెంకడిజాడ తెలుసుకుని అణ్ణి చావదన్నాలరా! ఆ పని నువ్వు నిర్దయతో చెయ్యగలవు.

దొంగ: ఇన్నాళ్ళు తమ నొకరిలో వున్నాను. ఆ మాత్రం పనిచెయ్యలేనండి బాబు ?

కుబే : అయితే, చూడు సరే పోయిరా.

దొంగ: చిత్తం. చిటికలో చేసుకొత్తానండి. (వేళతాడు)

కుబే : ఒరేయ్!

దొంగ: (ప్రవేశించి) చిత్తం.

కుబే : యెంకడితో కూడా సీత ఉంటుందిరా. దాన్ని లాక్కురావాలి.

దొంగ: చిత్తం. బరబరా లాక్కొత్తానండి. (పోతాడు)

కుబే: ఒరేయ్!

దొంగ: (ప్రవేశించి) అబ్బిళ్ళా! చిత్తం.

కుబే : బరబరా లాక్కురావడం కాదు. దాని వొంటిమీద చెయ్యి వెయ్యి కూడదు.

దొంగ: చిత్తం. (పోతాడు)

కుబే : అది యెంతడితో కాదు....వీరిగాడితో లేచిపోయిందేమో! ఒరేయ్! ఒరేయ్! ఒరేయ్! (బిగ్గరగా పిల్చి విసుక్కుని) చీ! తలకాయలేని గాడిదలు!

[పోతాడు. అప్పుడు తెర లేస్తుంది. ఒక తోట: మధ్యాహ్నం. బాటసారి వెంకన్న అలసి మెల్లగా నడుస్తూ ఉంటాడు]

వెం: (దిక్కులు చూస్తూ) ఆహా!

గీ॥ పైని ఆకాశమున కంతు కానబడదు,
నిల్చుటకు నీడయునులేదు నేలమీద
రెక్క లాధారముగా ప్రచరించుచుంటి,
అశ్రయములేని బ్రతుకయ్యె నయ్యదేవ!

కలిగిన దానితో తృప్తిపడేవాడే ధన్యుడేమో! ఎంతమంది పాలేళ్లు తృప్తిగా బ్రతకటంలేదు. ఇప్పుడు నాకీబాధలన్నీ ఎందుకు....? బాధ, అసంతృప్తి లక్షణం....సంతృప్తి అభివృద్ధి లక్షణంకాదు. గంజికూటితో తృప్తిపడేవాడికి గంజికూటికంటే అధికం లభించదు. బానిసతనంలో తృప్తిపడేవాడు ఎప్పుడూ బానిసగానే ఉంటాడు....ఈవారి తరగడంలేదు. ఈ పేదబాటసారిమీద ఈ సూర్యుడికి కూడా కోపమేనా? ఎంత మిడసరంగా వుంది! ఒక్క పిట్టయినా మెలగడంలేదు ...పట్నం ఏలావుంటుందో! మావూరు లాగే వుంటుందా! అక్కడ కామందులూ పాలేళ్లు వుండరేమో! (ఉత్తరం చూచుకుంటూ) ఈ వుత్తర నే నెవ్వరికివ్వాలో! ఆయన నా కెక్కడ దొరుకుతారో? ...అనాథ శరణాయం అంటే ఎలా వుంటుందో! అందులో చదువు నేర్పుతారా, కూడా. గుడ్డ పెట్టి! ఎంత ఉపకారం!....చాలా దూరం వచ్చేకాను....మోటారెక్కితే ఇంకో రెండుగంటల ప్రయాణమట....ఈ గాడ్పులో ఇక నడువ లేను. ఈ చెట్లనీడని కాసేపు కూర్చొని, పోతాను. (కూర్చుని) అబ్బా! ఎంత ఉడుగ్గా వస్తోందిగాలి! మా కామందుకన్న ఇది కొంచెం సయమే! ఇక్కడకాదు, అనూతిపెద్దన కూర్చుంటాను.

(అక్కడికిపోయి కూర్చుని) హాయి! ఎంత చల్లగావుంది! పంతులు గారి దయ. బాలప్రేమ ఇంతకన్న చల్లన. (పడుకుంటాడు. దొంగరామన్న ప్రవేశిస్తాడు.)

దొంగ: ఓహో! వీడే యెంకడు! వీణ్ణి లేవకుండా చావగొడతాను.

(కర్రెత్తి) కుర్రనాయాలు! వీణ్ణి కొట్టేం, కుక్కను కొట్టేం!

(చుట్టూచూచి) సీతి లేదే! మా కామందుగారి కేమని చెప్పను?....

(పరిశీలించి) అదిగో! ఏదో, మూట! (మూటవిప్పి) ఓహో!

లక్ష ప్రసన్నం? పది రూపాయలు! ఈ ఉత్తరం నా కెందుకు

చెప్పా? (ఉత్తరం గిరాపేసి, రూపాయలు జాగ్రత్త పెట్టుకుంటాడు.)

ఒక్క ఏడాది పాలేరుతనం చేసినా పది రూపాయలు సంపాదించ

లేను. కామందు నాయాలు ఇత్తేగా సంపాదించడానికి... ఒక్క

క్షణంలో సంపాదించా! సంపాదనకు ఈ మార్గమే మంచిదను

కుంటాను! వెధవ పాలేరుతనం మానేసి, ఈ యవ్వారం మొద

లెడితే లక్షలు లక్షలు సంపాదించొచ్చు.... ఇక కామందుగారి

దగ్గరికి వెళ్ళను ... కామందుగారి దయవల్ల మంచివృత్తి నేర్పారు

నాకు. (ఉత్తరంచూచి) నాపేరు ఆ వుత్తరంగీని చెప్పదు గండ!

ఏమో ఎందుకైనా మంచిది దూరంగా పట్టికెళ్ళి పారేర్తాను.

(ఉత్తరం తీసుకొని పోతాడు)

వెం: (లేచి) అబ్బ! ఎంత ఖొద్దుపోయింది! ఇకత్వరగా వెళ్ళకపోతే మోటా

రందదేమో! (చూచి) ఆ! ఆ! మూపేది! అయ్యో! (వెతుకు

తాడు, పంచె దులుపుతాడు) పదిరూపాయలు, పంతులుగారిచ్చిన

వుత్తరం ఈ పంచెను కట్టానే? (కలయవెదకి) దొంగతనమా?

ఎవరూ లేరే! అయ్యో! భగవంతుడా! నన్ను దిక్కుమాలిన పక్షిని

చేశావా? కొట్టినచోటనే కొట్టావా? (ఏడుస్తూ) ఈ వూరుగాని

వూళ్ళో నన్ను పాతేశావా? ఇక నాకేది దారి? ఏది యిక దారి?

ఏది దిక్కు? అయ్యో! అయ్యో! (క్రిందపడిపోతాడు. తెర మెల్లి

మెల్లిగా జారుతూవుంటుంది. తెరలో పాట వినిపిస్తువుంటుంది.)

(పాట)

అళ విడువకురా ! పాంధా
అలమటించకురా !

అశే జీవము
అశే మార్గము
అశే అభయము
అశే విజయము

అశే సుందరము ! పాంధా
అశే అందలము

ఘోరారణ్యమో?
దారి తప్పితివో?
అడుగు నిలుపకుము,
మదమ త్రిప్పకుము

అశే దిక్కుచీ ! పాంధా
అశే కరదీపీ !
అశే అవకాశమురా

అశే పువ్వుల గాలోదా,
అళాపూరిత జీవితమే
అనంద సుధా భండమురా!

అళామార్గములో, పాంధా !
అరుగుమురా కదదాకా !

[తెర పూర్తిగా పడుతుంది.]

తొమ్మిదవ రంగము

[కాకినాడ అనాథ శరణాలయం వీధిలో ఉదయం.

[ప్రవేశం : సుందరం చేతిలో ఒక పుత్తరంతో]

సుం : వెంకన్న! (ఉత్తరం మళ్ళీ చూచి) వెంకన్న! (ఆలోచించి)
అతడే! కుజేరయ్యగారి పాలేరు! తెలివైనవాడే. పాపం చదువు
కుంటే పైకొస్తాడు. (నడుస్తాడు; అంత రామం ప్రవేశిస్తాడు.)

రా : హలో! గుడ్ మార్నింగ్! ఏమిటి ప్రొద్దుటే బైలుదేరావ్?

సుం : నీ కొనమే. వెంకన్న అనే కుర్రవాడు మీ ఆర్పనేటికి వచ్చాడా?

రా : నీ కెలా తెలిసింది?

సుం : మా వూరేలే. మా చెల్లెలు వ్రాసింది, అతణ్ణి కొంచెం చూస్తూ
వుండమని.

రా : చాలా రోజుల్నిందట బయలుదేరి. మాకూ పుత్తరం వచ్చింది, ఆ
వూరు టీచరుగారి దగ్గరనుండి. ఇంకా అతను రాలేదు.

సుం : ఏమైపోయాడో!

రా : వెతికించాలనుకుంటున్నాం.

సుం : అయితే - మన కాలేజీస్కూలును కూడా నియోగిద్దాం. మనం
కూడా వెళదాం. నాకు మనిషి తెలుసునుగా! ఇట్టేగుర్తు పట్టవచ్చు.

రా : ఈవేళ ఆదివారమేగా, పద, బజారుకేసి పోదాం.

(నిష్క్రమిస్తారు. వెనుకనుండి వెంకన్న ప్రవేశిస్తాడు.)

వెం : ఓహో! పట్నం! ఎక్కడచూచినా మేడలే! ఎక్కడచూచినా
జనమే! ఇంతమంది జనం ఎక్కడనుంచి వచ్చారో! ఇన్ని మేడలు
ఎవరుకట్టారో ఎలాకట్టారో...! ఇక్కడ రోజూ తీర్థంలాగే వుంది!
ప్రతి మనిషివిదో మునిగిపోతున్నట్లే పోతున్నాడే దురుసుగా!
అమ్మో మోటారు! (పరికించి) ఎన్ని మోటార్లు! ఎన్ని సైకిళ్లు!
ఎన్నిరిజాలు!.... వీళ్ళందరూ ఎక్కడికో ప్రయాణం!.... ఇక్కడ
ఒకమనిషికి సంబంధమేలేదు! ఈ మహాసముద్రంలో నేనొక నీటి
బొటను. నన్నెవరు చూస్తారు!.... ఇంత మహాపట్నంలో కూడా
నిలవడానికి చల్లని నీడే లేదు! ఇంత మహాతీర్థములోనూ ఆకలి

తీర్చుకోడానికి వచ్చాడు మెతుకులు లేవు! అయ్యో! ఇప్పుడు నా గతేమిటి? ఏమి చెయ్యాలి? ఏమైపోవాలి? ఇంతమంది జనంలోనూ నేను ఏకాకినే! సరే, ఈ రోడ్దే బడి తాను,

(వేళతాడు. వెనుకనుండి సుందరం ప్రవేశిస్తాడు.)

సుం : మా రామంకూడా మారిపోయాడే! లేనివాణ్ణి వెదకబోయి వున్న వాణ్ణి పోగొట్టుకున్నా నీ వేళ! ఎక్కడా వెంకన్న జాడలేదు. అతడెక్కడికి పోయాడో! అప్పుడే మధ్యాహ్నమైంది. రామం ఇటుచూచి అటు మాయమైపోయాడే! అతడు నాగురించి ఎక్కడ వెదుకుతున్నాడో!.... (అటుచూచి) అదిగో అక్కడెవళ్ళో చాలామంది మూగారు. అక్కడకు వెళ్ళి చూస్తాను. (వేళతాడు వెనుకనుంచి వెంకన్న బహునీరసంగా ప్రవేశిస్తాడు.)

వెం : అబ్బా! ఇప్పటికెన్నిరోజులైంది నేను బయలుదేరి? ఎన్ని రోజులైంది అన్నం కళ్ళజూచి? మా గ్రామంలో నిరుపేదలుకూడ అడుక్కుతినేవాళ్ళకి ఇంత అన్నం వెడతారే! ఈ పట్నంలో గంపలాది తినుబండారములు ఈగలు తినేస్తున్నా. ఆకటితో ఎంతమంది చచ్చిపోతున్నారు! ఈ ఆకటికీక తట్టుకోలేను. ఎన్ని రోజులు తిరిగినా ఈ పట్టణానికి దరీ అంచూ కనిపించడంలేదు. ఇక నే బ్రతకడం అనవసరం.... ఆ వొచ్చే కారుక్రిందపడి ప్రాణాలు వదిలేస్తాను. ఇక భరించలేను.

(వేళతాడు. వెనుకనుండి రామం ప్రవేశిస్తాడు)

రా : ఈ సుందరం ఇట్టే మాయమైపోయాడే! పోలీసు స్టేషనులో చెప్పాను. సరే మా స్కొట్లు ప్రయత్నిస్తూనే వున్నారు. ఈ పట్నం వస్తే మాత్రం వెంకన్న దొరికితీరతాడు. ఇక సుందరాన్ని పట్టుకుని ఇంటికి తీసుకుపోవాలి. నెత్తి మాడేస్తున్నది ఎండ!

(నిష్క్రమిస్తాడు కొంచెం సేపటికి తెరలేస్తుంది. ఆర్పనేజి తోటలో కొంచెం సుంచి బట్టలతో, వెంకన్న ఒక బల్లమీద పండుకుని వుంటాడు. అంత రామం ప్రవేశిస్తాడు)

రా : (వెంకన్నని చూచి) ఇంతదెవరు చెప్పా?

వెం : (రేచి) నమస్కారమండి, నన్ను వెంకన్న అంటారు.

రా : ఒహో! ఆశ్చర్యంగా వుందే! ఎలా వచ్చావు ఇక్కడికి?

వెం : సుందరంగారు తీసుకొచ్చారండి. నన్ను ఇక్కడ విడిచి, మళ్ళీ వసాననిచెప్పి భోజనానికి వెళ్ళారు, తమరు రామంగారా?

రా : సరే, నేను పదినిమిషాల్లో వస్తాను, కొంచెం విశ్రమించు (నిష్క్రమిస్తాడు.)

వెం : ఆహా! ఎంత మంచి యువకులు! ఎట్టి రాజభవనం! నూ కామందు గారి మేడమీద వెయ్యిరెల్లన్నది. సూపరెంటుగారు ఎంత దయార్థిహృదయులు! దీన్ని స్థాపించిన మహారాజావారు నిజంగా దేవుడే! ఎంత మంచిభోజనం పెట్టారు! ఎంత మంచి బట్ట లిచ్చారు! నా జీవితంలో ఎప్పుడైనా అనుకున్నానా ఈవైభవం నాకు పడుతుందని!

(సుందరం ప్రవేశం)

సుం : ఏమిటి వెంకన్నా! ఏమిటి మనవూరు విశేషాలు! కుబేరయ్యగారు పాపం నిన్ను చాలా అపస్తంబు పెట్టినట్టున్నారే! నూష్టారు బాగున్నారా?

వెం : చి త్తం.

సుం : చిత్తం ఏమిటి? నీవు నీవు అసుకోవడమే ఇక్కడ. నీవుకూడా కాలేజీలో చేరతావుగా!

రా : (ప్రవేశించి) మహా బరేపనిచేశావు సుందరం!

సుం : నేనేం చెయ్యను? కారుక్రింద పడుతున్న వెంకన్నను రక్షించి రిక్షమీద తీసుకొచ్చేశాను. పాపం అతనికి పదిరోజులనుంచి తిండిలేదట!

రా : మంచిపనే చేశావు. వెంకన్నా, నీకు చదువు ఏమాత్రం వచ్చు? రేపు కాలేజీలో తగిన తరగతిలో చేర్పించమని మా నాన్నగారు చెప్పారు.

వెం : (చేతులు మోడుస్తాడు కృతజ్ఞతతో.)

సుం : చదువేమోగాని సంగీతం బాగావచ్చు.

రా : ఆహా! అయితే మనకు సంగీతం కరువు తీరిందన్న మాటే!

వెం : నాకేమీరాదు. పల్లెటూరి పాలేర్పి, నాకేమివస్తుంది?

సుం : ఉపకారి మాష్టారు దగ్గర కొంత చదివావుగా రాత్రి బడిలో?

వెం : కొంచెం.

రా : ఇంగ్లీషేమన్నా వచ్చా?

వెం : అదీ కొంచెం.

రా : ఫర్వాలేదు.

సుం : ఒక పద్ధతిచేస్తే బాగుంటుంది. ఇతడు తెలివైనవాడు కాబట్టి ఇంటి దగ్గర ట్యూషన్ చెప్పించి, మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకు పంపిస్తే—
త్వరలో ఎక్కిరావచ్చు.

రా : సలహా మంచిదే! మా నాన్నగారితో చెప్పతాను. నిజమే. తెలివైన వాడు కాబట్టి, త్వరగా ఎక్కి రావడానికి వీలుంటుంది.

వెం : మీకిద్దరికీ, నేను శాశ్వతంగా కృతజ్ఞుణ్ణి వుంటాను.

రా : అలాంటిదేమీ అక్కర్లేదు. ఏది, నీవు పాడతావట ఒక్కపాట కానీ!

సుం : పాపం, అలసిపోయినట్టున్నాడు.

వెం : ఈ మాత్రం అలసట నాకు అలవాటేలేండి. ఏమి పాడమంటారు?

రా : నీయిష్టం. ఊరికే నీ కంఠసరళి చూద్దామని.

సుం : నీ కష్టాలన్నీ కలిపి పాటగా పాడు-

వెంకన్న:— (పాట)

ఆకటి భాధకు అల్లాడెదవా?

బానిసవై బ్రతికెదవా?

ఈ విశాల విశ్వములో మరియొక

త్రోవయె కనబడదా?

పగలగొట్టు నీ భిక్షపాత్రము,

తెగతెంపును నీ శృంఖలము,

అభ్యుదయములో, ఆశాగతిలో,

అడుగిడి సాగుము వీరా:

(మెల్లగా తెర జారుతుంది.)

(బాల గృహోపవనం. తూర్పు తెల్లవారుతూ
వుంటుంది. పాడుకొంటూ బాల ప్రవేశం.)

శ్రీమద్భగవద్గీత
(పాదుకా గాథ)

బాల:-

(పాట)

పదరా, ముందుకు పదరా వీరా!

విశ్వము సువిశాలమురా!

వడి వడి ముందుకు పోయినవానినె

విజయశ్రీ వరియించునురా!

గుమ్మము దాటని మ్రోడు జీవిలో

డిహియన్న ఫలమేమీ!

ఇమ్మహి యొక పోటీ పందెమురా,

ఉరుకుమురా గుర్రముపై

సుందర హిమగిరి శృంగములో

ఆశావలయములో.

అందుకో గలవు కదిలిన నాడే,

అరుగుము లోకములోకి.

(పాడుతూ మధ్య మధ్య పూలుకోస్తూ ఉంటుంది. అంత ఒక మూకుడు,
కర్రతో పుల్లయ్య వడి పెడిగా, దిక్కులు చూస్తూ ప్రవేశిస్తాడు.)

పుల్ల : (చూచి) ఓహో! ఇక్కడ అమ్మాయిగారున్నారే! నన్ను
చూడరుగంద.

బాల : (చూచి) ఓహో పుల్లయ్యా, ఎక్కడికి పోతున్నావు?

పుల్ల : ఎక్కడికీలేదు తల్లీ! (కించపడతాడు)

బాల : (నమిపించి) మూకుడితో బైలుదేరావ్! ఎక్కడికీ లేదంటావు?
ఏం, మా యింటిదగ్గర నీకు బాగుండడంలేదూ?

పుల్ల : ఎందుకు బాగుండలేదమ్మ? ఇన్నాళ్ళూ నన్నాడరించిన తల్లి
దండ్రులు మీరేగదా?

బాల : మరెక్కడికి ప్రయాణం? (చిరునవ్వుతో) అబ్బాయి మీద మతి తిరిగిందా?

పుల్ల : (దుఃఖంతో) ఇంకెక్కడ అబ్బాయి తల్లీ? ఇంక నా పాపిష్టి కళ్ళకి నా కొడుకు కనిపిస్తాడా? 'నా' అనేవాళ్ళెవరూ లేకుండా.... (దుఃఖిస్తాడు)

బాల : మీ అబ్బాయి కేమీ ఫర్వాలేదు. చదువుకొని చక్కా వస్తాడు. నీ కేమిలోటు? ఆ కుబేరయ్య లేకపోతే మేం వున్నాంగా? మనల్ని అతడేం చెయ్యగలడు?

పుల్ల : కామందే లోకం అనుకున్నాను. కామందుకోసమే నా జీవితం అంతా ఖర్చు పెట్టాను. కుటుంబాన్ని సర్వనాశనం చేసుకున్నాను. ఇప్పుడు మీ పంచ మీ పంచన బ్రతకవలసి వచ్చింది తల్లీ! ఎంతకాలం పెడతారు నాకు ఊరికినే? (దుఃఖిస్తాడు)

బాల : నీవు బ్రతికి వున్నంతకాలం పెడతాం. సరా?

పుల్ల : నాకు వద్దు తల్లీ! మీ రుణాన్ని పదివుండలేను. నేను ఎక్కడికో పోతున్నాను. నన్ను పోనియ్యండి..

బాల : నేను పోనియ్యను. నీవు వృద్ధుడివి. మిగతా నీ జీవితకాలం మా పొలాన్ని గడిపివెయ్యమని మా అమ్మగారు చెప్పలేదూ నీకు?

పుల్ల : చెప్పారు. కాని, నేను ఉండలేను. ఈ ఊళ్ళో ఇక ఒంటి గాణాయి బ్రతకలేనండమ్మ! నేను సేద్యంచేసిన యీ పొలాల్లో తోటల్లో నేను పరాయివాణ్ణి తిరగలేను. నాయింటిది, నా కొడుకు, మరదలు అందరూ ప్రతిగడియా గేపకం తెచ్చే ఈ ఊళ్ళో నాకు నిద్దర పట్టదండమ్మా! ఇన్నాళ్ళూ మీ బలవంతం మీద ఆగాను. ఇంక ఆగలేను. సెలవిప్పించండి. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

బాల : (చకితుడై) ఈ నిర్భాగ్యుడెక్కడికి పోతాడో ఇప్పుడు? అయ్యో పాపం! ఇతడెలా బ్రతుకుతాడో. ఇక మా అమ్మతో చెప్పి, ఇతడ్ని మళ్ళీ రప్పించేస్తా. (పరుగెడుతుంది. ఆ వెనుక నుంచి కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

కుబే : (తలవూపుతూ) ఆ! యీ పుల్లగాడికి వెనకబలం యీబిడా? సరి, తెలిసింది అమ్మా! ఎంత పెత్తనదారి అయిపోయింది! గోరీ కాయంత లేదు! ఏమిటి పుల్లడితో ఆలోచిస్తూవుందీ అని? ఆ యెంకడ్ని చెరిపింది ఇదే. బంగారంలా పాలేరుతనం చేసుకుంటున్నవాడికి పాటలు నేర్పి—యీపిల్లా, ఆ పంతులుగాడూ యెంకణ్ని చెరిపేశారు. వీళ్ళిద్దరే పాడుచేశారు... యీ పిల్లతల్లితో గట్టిగా చెప్పతాను. మూలాంటోళ్ళం బ్రతికివుండగానే యీ వేషాలా? ఇక ఆ పంతులుగాడి సంగతా హూ! ఇక్కడే నా మజా. వాడెంత పలుకుబడిగలవాడైనా వాడివేళ్ళవేత వాణ్ని పాత రెయ్యించగలను. యీడ్చి తన్నినా ఏగానీకి గతిలేని కూరీపీనుగ లేగా నా చేతికిందవాళ్ళంతా! పావలాకి పాతికమంది చొప్పున చంపి రాగలరు.... లేకపోతే ఏ కేసో కల్పించి ఖైదులో తొయ్యించాలి. అవకాశం మాత్రం దొరకాలి.... అమ్మ సీతీ! కంట్లో దుమ్ముగొట్టి పోయావే! ఆ వీరిగాణ్ని ఉరితీయిస్తాను.... దొరకాలి.

[నిష్క్రమిస్తూ వుండగా తెర పడుతుంది]

ప ద కౌ ం డ వ ర ం గ ం

(రైతువాడ. ఉదయం స్కూలుదగ్గర. ప్రవేశం :
ఉపకారి చేతిలో ఒక ఉత్తరంతో)

ఉప : ఆహా ! కాలం ఎంత చిత్రగతి గలది !

ద్వి॥ అంతలో చీకటి, అంతలో వెలుగు,

అంతలో జడివాన, అంతలో యెండ,

అంతలో కష్టము, అంతలో సుఖము,

కాలచక్రపుదారి గలదెల్ల వింత !

కష్టసుఖాలు ఒకదానివెంట ఒకటి పోతూవుంటాయి. వెంకన్న ఎంతకష్టం అనుభవించాడో అంత సుఖం అనుభవించవలసి వుంది. అతడు నేడు వెంకటేశ్వరరావు అనే పేరుతో బి. ఏ. చదువుతున్నాడు. గొప్పవా రెండరో అతనికి స్నేహితులయ్యారు, ప్రతి ఉత్తరంలోనూ తన తండ్రి గురించి, తన పిన్ని గురించే వ్రాస్తాడు. ఎంత ఆరాతీసినా వాళ్ళజాడ కనిపించడంలేదు. అతని హృదయం కలతజెందకుండా 'అంతా క్షేమం' అని వ్రాస్తున్నాను. ఇన్నాళ్ళదాకా అతడు వచ్చేలోగా వాళ్ళను పట్టకోవాలి.... ఈ పుత్తరం ఏదో రంగు కవరుమీద వ్రాశాడే ! (కవరు చించి ఉత్తరం చదువుకొని) ఓహో ! బి. ఏ. పూర్తి గావచ్చిందట. ఇంకా పైకి చదవాని వుందట. ధనసహాయం తనమిత్రులు చేస్తానంటున్నారట. అయినా అనేక సంశయాల్లో బాధపడుతున్నాడట. బాలకు వందనాలు మాత్రం మానడు ప్రతి ఉత్తరం లోను.

బాల : (ప్రవేశించి) వెంకటేశ్వరరావుగారి ఉత్తర మేమిటండిమాస్టారు?

ఉప : ఔనమ్మా ! సరిగ్గా మాటలోనే వచ్చావే ?

బాల : నాకు నూ రేళ్ళు ఆయుస్సండి. (ఉత్తరం తీసుకుని చదివి) పైకి చదవడానికి ఏమాత్రం డబ్బు కావాలండి ?

ఉప : కొన్ని వేలు కావాలి.

బాల : మా అన్నయ్య మదరాసు వెళ్ళి చదువుతున్నాడు; అల్లాంటిదేనా?

ఉప : ఏమో సరిగ్గా వ్రాయలేదు. ఇంకా ఎందుకు? ఏదో మంచి ఉద్యోగంలో ప్రవేశించమని సలహా ఇద్దామనుకుంటున్నాను.

బాల : తనకు తృప్తికలిగేవరకు చదువుకోనివ్వండి.

ఉప : ధనసహాయం కావాలిగదా? పెద్దచదువంటే మాటలతో ఉందా?

బాల : (తన మెడలోని కాసులపేరు తీసి) ఇదిగో, అమ్మేసి వెంకన్నకివ్వండి.

ఉప : అమ్మో! ప్రమాదం. నీవింకా చిన్న పిల్లవు. ఇలాంటి పనుల పర్యవసానం చాలా క్రూరంగా వుంటుంది. నీవు స్వతంత్రురాలవు కావు.

బాల : నేను చేస్తున్న పనికి మా అమ్మ మా అన్నయ్యకూడా సంతోషిస్తారు. ఒక అనాధుని చదువుకోసం నేను నాకు కలిగినంతలో బిక్షంపెట్టడం తప్పుకాదనుకుంటాను. దీన్ని వెంకన్న కందియ్యడానికి భయపడుతున్నారా? మీ దృష్టిలోకూడా చేస్తున్న పని తప్పుగా కనిపిస్తోందా?

ఉప : లేదు, లేదు. నీవు చేస్తున్నది అత్యుత్తమమైనపని. నేను ఎవరికీ భయపడేవాణ్ణికాను బాలా! నీ వింతదానవని ఇప్పుడే తెలిసింది నాకు. నివురుగప్పిన నిప్పువు బాలా! నీకు వెంకన్న శాశ్వతంగా దాసుడై వుంటాడు.

బాల : (సిగ్గుపడి) మీరు కాకినాడ పోతారా?

ఉప : వెళుతున్నాను. ఇంకేమైనా చెప్పేదన్నదా?

బాల : ఏమీ లేదు. క్షేమమని చెప్పండి. మరచిపోవద్దనండి.

(నిష్క్రమిస్తుంది)

ఉప : (బాల వెళ్ళిన దారివంక, కాసులపేరువంక చూస్తూ) ఈ బిడ్డ త్యాగాని కర్థమేమిటో! ఈ ప్రేమకు దారేదో; పర్యవసానమేదో; కాలగర్భములో ఏముందో బైటపడితేగాని తెలుసుకోలేము. (నిష్క్రమిస్తాడు, వెనుకనుండి కుబేరయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

కులే : ఆఁ ! (పరికించి) ఈ పంతులు ఎక్కడికి పోతున్నాడు చెప్పా !
ప్రయాణమై పోతున్నాడే! అందరికీ బుద్ధి చెప్పానుగాని వీడికి
ఇంకా తగిన శాస్త్ర జరిగింది కాదు. ఇప్పుడెక్కడికి వెళతాడో
చూసా. దొంగ రామన్నా చేతికి దొరక్కుండా పోయాడు. నా
క్రింద కూలీల్ని ఇద్దర్ని పురమాయించి వీడి పని పట్టిస్తాను. ఆ
రొడీ రంగడికి ఒక పావలా చేతిలోపెట్టి, నాలుగు ముంతలు
పొయ్యించేసానంటే — ఇట్టే పని జరుగుద్ది. త్రాగి తండ్రిని
పొడిచినోడేగా.

(వెళతాడు. వెనుకనుండి పుల్లయ్య భిక్షకుని వేషంతో,
భిక్షపాత్రతో, చేతికర్రతో, ప్రవేశిస్తాడు)

పుల్ల : తల్లలారా! తండ్రులారా! ముట్టోణ్నుండమ్మా ... యెర్రెదద్దమ్మ
నెపోయి పాలేరోణ్నయి బ్రతికి బంగారంలాంటి కొడుకుని
పోగొట్టుకుని, కూటికి గుడ్డకి మొగసూసి తిరుగుతున్నా నీ
యూళ్ళంట. తల్లీ; తండ్రీ !

(పాట)

తల్లలారా! తండ్రులారా !
యిన్నారమ్మా నా కథను ?
పేదమాలగా జన్మించాను
పెంటుపాలై జీవించాను
కష్టం కామందుకి ధారోసి
ముష్టెత్తుకు పస్తుంటున్నాను
పొట్ట చింపినా అచ్చరంలేదు,
పట్టెడు మెతుకు పొట్టకులేదు,
కటికోణ్ని నమ్మిన గొర్రెను నేను
కడుపుకాలి చస్తున్నాను.

॥యి॥

(కొందరు పౌరులు భిక్షువేసి పోతారు)

తల్లలారా ! తండ్రులారా !
యిన్నారమ్మా ! నా బోధ?

కడుపున బుట్టిన కసుగాయల్ని,
కామందుల కాళ్ళకు బలియియ్యక.
విద్యాబుద్ధులు చెప్పించండి?
పెంచండి పనికొచ్చేలాగ
పాలే ర్తనములో ఏమీలేకు,
బానిసకూడూ కడుపునిండదూ,
స్వేచ్ఛగ తలయెత్తుకు బ్రతకండి !
జీవించండి సొంతముగా !

॥యి॥

అమ్మా కడుపునిండిన తల్లులు ! పొలం పండిన బాబులు !
(అడుక్కుంటూ పోతాడు. వెనుకనుండి ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు)
ఉప : చాలాదూరం వచ్చేశాను. ఇంకొక్క గంట ప్రయాణంతో
కాకినాడ చేరుకోవచ్చు. ఈ ప్రాంతంలోనే ఎక్కడో వెంకన్నని
దొంగలు దోచా రా చాడు. క్రొత్తవాళ్ళు ఒంటరిగా ప్రయాణాలు
చెయ్యకూడదు. తన కుటుంబం గురించి వెంకన్నకు ఏమని
చెప్పను ? ఎంతకాలం మధ్యపెట్టగలను ? అయినా సరే, అతని
పరీక్ష రై పోయేవరకూ చెప్పను.

(దొంగరామన్న ప్రవేశం.)

దొంగ : ఆఁ ! దొరికిందొక పిట్ట !

ఉప : (చూచి) వీడెవడో మార్గస్తుడు. (నడుస్తూ వుంటాడు.)
[దొంగ వెనుకగావచ్చి ఒక దెబ్బకొడతాడు. ఉపకారి పడిపోయి
మూలుతాడు, కాసులపేరు దొంగిలించి దొంగరామన్న పారి
పోతాడు. అంత రొడి రంగడు. మరో కూలీ ప్రవేశిస్తాడు.]

కూలి : ఇడుగో. వీడే పంతులు !

దొంగ : మనకామందుగారు కాళ్ళిరగ్గొట్టి రమ్మంది వీచ్చేగా ?

కూలి : ఆ పని ముందే చేశాడెవడో !

రొడి : (ముందుకు పారజూచి) అడుగోనోయ్ ఎవడో పారి పోతు
న్నాడు. వాణ్ణి నేను పట్టుకుంటాను. వీణ్ణి లాక్కెళ్ళి, పోలీసు

సేషనులో పారెయ్యి. (పరుగెత్తుతాడు, కూలి ఉపకారిని మోసుకు పోతాడు. ఆ వెనుకనుంచి వీరేశు, సీతమ్మ ప్రవేశిస్తారు.)

వీరే : ఎలాగుంది సీతా ! పట్న జీవనం?

సీత : మొదట్లో బాగానేవుంది కానీ.....

వీరే : మనలాంటి దరిద్రులికి ఎక్కడైనా వొకటే. పట్నం రంగు పింగున్న వాళ్ళకి.

సీత : డబ్బుంటే మాత్రం-ఒక కొంపకీ ఒక కొంపకీ సంబంధమే వుండదిక్కడ. పల్లెటి గ్రామాల్లో ఎంత కలిసిమెలిసి వుంటారు జనం ! ఇక్కడ ఎవరికి వారే.

వీరే : పోనీ మళ్ళీ మనవూరు వెళ్లిపోదామా ?

సీత : వెళ్లాలనేవుంది నాకూనూ. మా బావ, మా యెంకన్నబాబు ఎలా వున్నారో చూడాలని బెంగగావుంది!

(దొంగరామన్న ప్రవేశం)

దొంగ : ఓహో ! నాయెంట పోలీసులు పడ్డారు ! ఇక లాభం లేదు.

(అటూ ఇటూ చూచి కాసులపేరు వీరేశుమీదకు విసిరేసి పారిపోతాడు. అంత రొడీ రంగడు ప్రవేశిస్తాడు.... —)

రొడి : ఒరేయ్, అట్టేయ్ ! ఇలాగ ఒక దొంగ పారిపోయి వచ్చాడు చూశావ్ ?

వీరే : వాడేగాబోలు, పారిపోయాడు ఇదిగో కాసులపేరు !

రొడి : (తీసికొని) అమ్మ గాడిదకొడకా. పద సేషనుకు. అరుగో పోలీసులు, (వీరేశును పట్టుకుంటాడు. వీరేశు గింజేస్తాడు ! సీతమ్మ ఏడుస్తూ అడ్డుపోతుంది.)

సీత : మేం ఏ పాపమూ ఎరుగనుంది బాబూ !

వీరే : పుణ్యానికి వెళితే పాపమెదురొస్తున్నది.

రొడి : ఏడిశావ్, నోరు ముయ్యరా ?

(మళ్ళీ కలయబడతాడు. వీరేశు రొడీరంగడి పడగొడతాడు.

'వస్తున్నాం! వస్తున్నాం' అనే కేకలు తెరలో వినిపిస్తాయి.)

(తెర జారుతుంది)

ప న్నెం డ వ రం గం

(శరణాలయం ఒక తోటలో, ఉదయం వెంకటేశ్వరావు
(వెంకన్న) చక్కని నాగరిక వేషంతో ఏదో ఆలోచిస్తూ,
మధ్య మధ్య పాడుతూ వుంటాడు.)

వెంక :

(పాట)

అనుభవించుకొలదీ, జగము
అమృత మధురమౌగా !
సాగిపోవుకొలదీ, పథము
సస్య శ్యామలము !
నడిచెడు కొలదీ
నలుగును దారీ,
అడుగులు బలమై
అలవాటౌగా !
సాహసమే
సౌఖ్య మార్గము,
శౌర్యమే
జయమూ !

పాలేరు వెంకడెక్కడ ! పట్టపరీక్ష లెక్కడ ! ఆవూరి పాక
లెక్కడ ! ఈ సుందర రాజభవనా లెక్కడ ! ఓహో ! నక్కకూ,
నాగలోకానికి ఎంత దగ్గర !.... లక్షాధికార్ల బిడలతో 'ఒరే
ఒరే' అనుకుంటూ, ఈ కాలేజీలో, పట్టణవీధుల్లో విహరిస్తున్న
నా అదృష్టానికి కారకులు ప్రోత్సాహకులు ఆ పంతులుగారు,
ఆ బాల. (చేతులుమోడ్చి) ఆ పాలేరుతనం కుళ్లులోనుంచి నన్ను
ఉద్ధరించి అభ్యుదయ గతి చూపిన ఆ యిద్దరికీ నేను జీవితకాల
మంతా కృతజ్ఞుణ్ణి వుంటాను. ఇన్ని సంవత్సరాలనుంచీ నేను
ఇంటికే వెళ్ళలేదు. మా నాన్న, పిన్నీ.... అంతా ఎలా వున్నారో
ఒకసారి వెళ్ళి చూచిరావాలి.

(అంత రామం బండిదిగి ప్రవేశిస్తాడు. చేత న్యూస్ పేపరుతో, సూట్ కేసు, బెర్డింగు బండివాడు తెచ్చి ఒకచోట పెట్టి విష్కమిస్తాడు.)

వెం : గుడ్ మార్నింగ్ రామం. మాటలోనే దిగావే! (కరస్పర్శ చేసుకుంటారు)

రా : (న్యూస్ పేపరు అందిస్తూ) మన పరీక్ష ఫలితాలు చూడ! :

వెం : ఆ! ఈవేళ పడ్డాయా? మనపని ఏమైనట్టు?

రా : చూడు - చేతిలోనే వుందిగా.

వెం : నీవు చూచింది చెప్పుదూ. నాకు ధైర్యం చాలడంలేదు.

రా : నీది ఫస్టుక్లాసు, నాది సెకండు క్లాసు.

వెం : ఇద్దరిదీ ఫస్ట్ అయితే బాగుండును.

రా : నే నసలు ఏమీ వ్రాయందే!

వెం : (అప్పుడు పేపరు విడదీస్తాడు.)

రా : నీకు ఇంకో శుభవార్త.

వెం : ఏమిటి?

రా : ఆ రెండో పేజీలో చూడు, సర్వీసెస్ కమీషన్ ప్రకటన.

వెం : (చూస్తూ) అయితే ఏమంటావు?

రా : డిప్యూటీ కలెక్టర్ వుద్యోగానికి, ఒక గ్రాడ్యుయేటు, షెడ్యూలు తరగతికి చెందినవాడు కావాలని ప్రకటించారురా? నీవు అప్లై చెయ్యి.

వెం : ఏం వుద్యోగంరా. పాలేరుతనంలోనుండి బయటపడి బానిస తనంలో ఇరుక్కోనా?

రా : ఉద్యోగం — అందులోనూ అంత పెద్ద ఉద్యోగం బానిసతనమా?

వెం : బానిసతనమే, పైగా 'ది మోస్టు ఒబిడియంట్ సర్వెంట్' తనము.

రా : మరేం చేస్తావు?

వెం : ఇంకా చదవాలని వుంది.

రా : తర్వాత చదువుగాని. ఇది మంచి అవకాశం! ఇది నీ కోసమే వచ్చింది, ఇదిగో, సుందరంకూడా వ్రాశాడు నీకు.

(ఉత్తరం ఇస్తాడు)

వెం : (చదువుకొని) ఎప్పుడు వస్తాడు సుందరం :

రా : నీవు ఈ ఉద్యోగానికి అప్లయి చేస్తావా ?

వెం : సరే....చూద్దాం,

రా : అయితే. ఇంకో శుభవార్త.

వెం : శుభవార్తా పరంపరలు మోసుకు రావడానికే నీవు మద్రాసు వెళ్లి
నట్టు కనిపిస్తున్నదే ! ఏదీ కానీ....

రా : అది నాకు సంబంధించినది.

వెం : అయితే నాకూ సంబంధించినదే

రా : ఈ విషయంలో మాత్రం మన ఇద్దరికీ భాగం లేదు అబ్బాయ్ !
ఇది ఎవరికో ఒకరికి పూర్తిగా చెందే విషయం.

వెం : ఏమి టావిచిత్రవిషయం.

రా : శుభం.

వెం : అబ్బ ఊహించేస్తున్నావే !

రా : ఇదిగో (మరొక లేఖ అందిస్తాడు)

వెం : (చదివి తెల్లబోయి) వివాహం ! బాల :

రా : అలా తెల్లబోయావేం ? బాల....సుందరం చెల్లెలు. ఎప్పుడైనా
చూశావా ? ఎలా వుంటుంది ?

వెం :

రా : ఏమి టనుచూచిస్తున్నావు ?

వెం : (తేరుకొని) జ్ఞాపకం తెచ్చుకొంటున్నాను. చిన్నప్పుడు చూశాను.

రా : ఎలా వుంటుంది ?

వెం : దేవతలా వుంటుంది.

రా : కుటుంబం ?

వెం : దివ్యమైన కుటుంబం.

రా : ముందు నీవు డిప్యూటీ కలెక్టరువి కావాలి. సుందరం మద్రాసు
నుండి రావాలి.... మన స్నేహం శాశ్వతంగా ఉండాలని ఈ
సంబంధానికి ఒప్పుకున్నాను.

వెం : బలవంతం మీదా ?

రా : నిజమేకాని, నేను బలవంతానికి లొంగేవాణ్ణికానుగా ? బ్రహ్మ సమాజ పద్ధతికి సుందరం ఒప్పుకోవడం ఒకటి, నీవు ఆవూరి వాడివే అయివుండడం ఒకటి, నాకు అనుకూలించాయి. మన స్నేహం చిరస్థాయిగా ఉండడమే ఈ సంబంధానికి ఒప్పుకోవడంలో నా ఉద్దేశం. మా నా నన్నగారుకూడా 'సరే' అన్నాడు.

వెం :

రా : నీవీత కృంగిపోయినట్లు కనిపిస్తున్నావేం ?

వెం : తలపోటుగాఉంది మనస్సు కలతబారీఉంది. విద్యార్థి దశ అనే ఒడ్డుపైనుండి జీవితం అనే నౌకమీద కాలుపెట్టబోతూ ఉన్న సందికాలం గదా ?

రా : అయితే కొంచెం విశ్రమించు. నేను స్నానం చేసివస్తా. మద్రాసు విశేషాలు చాలా ఉన్నాయి. మాట్లాడుకుందాం. (నిష్క్రమిస్తాడు)

వెం : (కన్నీరు తుడుచుకుంటూ ఆకాశంకేసి చూచి) బాలా ?

గీ॥ అలనాటి మా పొట్టి యాబోతు బెదిరిన

రంగై న నీ పరీరంభ సుఖము,

అలనాటి నీవు యెంగిలిజేసి విడిచిన

గొబ్బిపువ్వుల తేనెగ్రోలు తీపి,

అలనాటి బడికి రమ్మని నీవు చేసిన

నవ దుషస్సంకీర్తనముల సొబగు,

అలనాటి ఆత్మహత్యా ప్రయత్నము నుండి

తప్పించినట్టి నీ గొప్పతనము,

దిక్కులేనట్టి పక్షి నై తిరుగుచుండ

దిక్కుజూపి, నన్నింతకు దెచ్చినట్టి

బాల ! నేనెట్లు మరతు ? దేవతవు నీవు ;

నిన్ను మరచుట యన మరణించుట గదా

బాలా ! ఏ భావం నా హృదయంలో తేనెలూరించిందో, అదే

నేడు విపమై కాలుస్తూంది ! బాలా ! నిన్నెంత ప్రేమిస్తున్నానో-

ఇప్పుడుగదా నా కర్థమవుతుంది:....త్యాగశీలా ! నీ త్యాగానికి

ప్రతిఫలం నీ కేమీయగలను ? నా బ్రతుకే నీ పాదాల కర్పించి
 సేవించాలనుకున్నాను. కాని..... ఏమిటో యీ ఆవేదన
 నాకు !.... ఓహో ! నా దీనస్థితికి జాలిపడి, నా కుపకారము చేసిన
 ఒక దేవత కలకాలం నాదైవుండాలని కోరుతున్నానే ! అయ్యో !
 అందని పండుకు అద్రులుచాస్తున్న వెర్రినా నేను ! ఈ ఆశా
 భంగాన్ని, ఈ వాంఛాఘాతాన్ని ఎలా భరించి జీవించగలను ?
 బాలా ! నేను నిర్మించుకొన్నవి గాలి మేడలా ? నీవు గగనకుసు
 మానివా ! (కన్నులొత్తుకొని)

చ॥ హృదయము బీటవారె సహి
 యింపగరాని వియోగవహ్నిచె;
 బ్రతికితి నీదు దర్శన కు
 భాభ్యుదయంబిక తొల్కరించు నం
 చదియును పోయె, ఆశలు ని
 శాచరులై భయపెట్టసాగె; రే
 పుదయమెలేదు గావునుత్ర
 లోదరి; ఈ దరిలేని రాత్రికిన్ :

బాలా ! నీవు లేకపోతే నాకీ చదువు, ఉద్యోగం ఎందుకు ? ఏ
 జీవనశక్తి నన్నీ స్థితికి పురోగమింపజేసిందో - ఆ చైతన్యశక్తి
 నన్ను హఠాత్తుగా విడిచిపెట్టి పోతున్నప్పుడు నా హృదయం
 చిన్నాభిన్నం కాక నిలవగలదా !

గీ॥ గ్రామమునుజేరి, సస్య సుశ్యామలంపు
 గట్టులో దాగి, 'అమ్మదొంగా' యటంచు
 నిన్ను మనసార బెదిరింపనున్న నాకు
 చెదరిపోయెనే జీవితాభ్యుదయ మిట్లు !

(తల పట్టుకుంటాడు. తెర)

ప ద మూ డ వ ర ం గ ం

(రైతువాడలో బాల గృహోపవనం. ప్రవేశం: ముస్తాబుతో సుందరం చేతిలో కొన్ని శుభలేఖలు వుంటాయి. ముందు కూలీ బెడ్డింగూ అదీ పట్టుకుని ప్రవేశించి నిష్క్రమిస్తాడు.)

సుం : (గాలి పీల్చుకొని) ఎంత మధురం! ప్రకృతి సిద్ధమైన ఈ సౌభాగ్యం గ్రామంలోనేతప్ప పట్టణంలో పొందలేము.

సీ॥ శుకపిక శారితా నికరమ్ము చెల్మితో

స్వాగతములు పల్కు శాఖలందు;

మల్లి కాది మనోజ్ఞనల్లికా కులములు

భూషించు సుందర పుష్పవితతి,

శ్యామల సస్యపుష్కలములై పొలములు

అహ్లాద మొనగూర్చు నడుగడుగున,

స్వేచ్ఛగా భూమిని సేవించు కృషికులు,

శ్రమికుల నేత్ర పర్వమ్ము చేయు,

అవని జనుల కందరకు నాహార మొసగు

గ్రామసీమయే నంద నారామసీమ,

అమృత చేతన్య మీ మలయానిలయమ్ము.

శ్రీ మనోహృష్ట మీ గ్రామ జీవనమ్ము.

(అంత ఎదురుగా ప్రవేశం : కుచేరయ్య)

కు : ఓహో! సుందరమా! ఎప్పుడొచ్చావ్) ప్లేడరుపట్టా చదువు తున్నావంట కదూ?

సుం : అలాంటిదే నండి. ఏమి టీదారిన వచ్చారు?

కు : అబ్బే పొలంపోతూ నీవు వచ్చావని తెలిసి చూసిపోదామని వచ్చాను.

సుం : నేను ఇప్పుడే వస్తున్నానే! అప్పుడే మీ కెలా తెలిసింది!

కు : తెలియడమేంటి తెలియకపోవడమేంటి? నీవు వస్తావని తెలిదూ సరేగానీ.... చేతిలోనివి శుభలేఖలా?

సుం : ఓనంది. మాచెల్లెలు సంబంధం-కాకినాడ అనాధశవణాలయం
సూపరించెండెంటు అబ్బాయికి.....

కు : ఆఁ! అంటే?

సుం : 'అంటే' అంటే?

కు : పెద్దతలకాయ లేకపోతే ఎద్దుతలకాయ తెచ్చిపెట్టుకోమన్నారు
పెద్దలు. సంబంధాలు నిర్ణయించేటప్పుడు కుర్రతనాని పనికొస్తా
యటోయ్? కాస్త పెద్దతలకాయ సలహాలు తీసుకోవద్దా?

సుం : ఇప్పుడు వచ్చిన ప్రమాద మేమిటి?

కు : ప్రమాదమే. ఆ మాలకూడు తెచ్చి పంతువంటి వంశంలో కలిపే
స్తున్నావ్. పైగా మమ్మల్నిందర్నీ చపటల్లాగా వూరుకోమం
టున్నావ్.

సుం : బ్రహ్మ సమాజంలో అవేవీ లేవు. అందరూ మానవులే.
అందరూ సోదరులే. పైగా వరుడు గౌరవకులస్తుడు, గౌరవ
వంశస్తుడు.

కు : ఏమో. నాకిలాంటివి నచ్చవు. ఈనాడు ఇచ్చెంది; రేపు శుద్ధ
మాలాణి తీసుకొస్తావు. నీతి యెసూలు తప్పిన తల్వత ఒక
దారేంటి. ఒక తెన్నేంటి?

సుం : పవిత్రవర్తనుడు. ప్రజ్ఞాశాలి అయిన మానవుడు ఏ కులమైనా
ఒకటే నాకు.

కు : ఆఁ! అంతటివాడివైనావు? ప్రమాదం! జాగ్రత్తనుమా.
సంఘాన్ని ధిక్కరిస్తున్నావ్!

సుం : సంఘం సంగతి నాకు తెలుసు మంచివాణ్ణి వంచి కలరాస్తూ,
రోడీకి దాసోహం చేసే స్వభావంగల సంఘాన్ని నేను లెక్క
చేసేవాణ్ణికాను.

(కుబేరయ్య కళ్ళెరచేసి చూస్తూ, తల పంకిస్తూ నిష్క్రమిస్తాడు.)

సుం : మా దౌర్భాగ్య హిందూ సంఘానికి ఇలాంటివాళ్ళంతా పెద్దలు
ఓ భారత సంఘమా!

గీ॥ కుటిల కులమత బేదాల క్రుశ్కులోన
 కూలబడి యెంతకాలము కుందెదమ్మ !
 ఏక జాతీయశక్తివై యెపుడు నీవు
 స్వేచ్ఛపొంది పురోగమించెదవా ? తల్లి !
 [నిష్క్రమిస్తాడు. మధ్య తెర లేస్తుంది. బెంగతో
 దుఃఖంతో కృశించిన బాల ప్రవేశిస్తుంది]

బాల : —

(పాట)

ప్రేమామృతము పోసి పెంచుకొన్నానే.
 ఫెళ్ళమని విరుతువా. యీ పూలదీవ ?
 భూగర్భమందుండికూర్చు కొన్నానే
 పుటుకుమని తెంతువా, నా రత్నమాల ?
 నీకొరకు పైనమై నడివీధి బడితినే.
 నిశితకంటకము లడుగడుగునకు పోతువా ?
 గాలిలో మేడలు గట్టుకున్నాను,
 ధూళిలో నాయాశ కూలద్రోసెదవా ?
 నా బ్రతుకు బ్రతుకెల్ల నమ్ముకొన్నానే
 నాతల్లి భారతీ! నా కేది మార్గమే ?
 (చేతిలోని శుభవేళచూచి) అయ్యో! నా ఆశ మొగ్గగానే రాలి
 పోతే ఎంతబాగుండును! పెరిగి, వికసించి పరిమళించేటప్పుడా
 గిల్లేస్తావు? విధి! ఎంద కఠినం నీ చర్య!... నన్నుకూడా గిల్లి
 పారెయ్యరాదా?... చిన్నప్పటినుంచీ ఎరిగివుండి, అతడంటే ఏదో
 హృదయంలో నెలవేర్పరచుకున్న మిత్రణ్ణి విడనాడి.... పరి
 చయంరేని పరాయివాణ్ణి పెండ్లాడడం ఎంతనీచం, ఎంత దుఃఖ
 కరం!.... ...ఏనాడు మెడలోనుండి కాసుల పేరు తీశానో ఆనాడే
 నా దురదృష్టదిశలు ప్రారంభమయ్యాయి. మా తల్లి నన్ను రోజూ
 వేదించుకుతింటున్నది. కాసులపేరు దొంగలపాలయ్యింది.
 వృధాగా పంతులుగారు ఖైదులో పడ్డారు. కుబేరయ్య పగ సాధి
 స్తున్నాడు.... మా అన్నయ్యతోచెప్పి ఏమైనా చెయ్యాలనుకుంటే

అతడు హఠాత్తుగా ఈ శూలాన్ని తెచ్చి నా హృదయం చీల్చేశాడు! అబ్బా! ఈ బాధ భరించలేను.... (లేఖచూస్తూ) వివాహమహోత్సవమట! మహోత్సవం! నాకిష్టంలేకుండా, ఏదో ఒక చక్రానికి కట్టి జీవితయాత్ర సల్పమనే మహోత్సవం ఇది.... ఓహో! ఇదెంత మూర్ఖసంఘం! విద్యాధికుడైన మా అన్నయ్య ఇట్టి పని చేస్తాడనుకోలేదు. కన్నులు మూసికొని సంఘ దురాచారాల్ని ఆనుసరిస్తాడని తలంచలేదు.....(మళ్ళీ లేఖ చూచి) 'శుభమస్తు' స్త్రీ బ్రతుకంటే యీ సంఘానికి యెంత వెటకారం! ఎన్ని అశుభాలు శుభం పేరిట జరుగుతున్నాయో గదా.... ఏమైనా సరే!.... నా కంఠంలో ప్రాణం వుండగా, వెంకన్నను తప్ప పరాయివాణ్ణి పెండ్లాడను. ఇది నా నిశ్చయం. తప్పితే ఆత్మహత్య! ఆ! (వణుకుతూ) ఆత్మహత్య? వెంకన్నను ఆత్మహత్య నుండి తప్పించాను. నేనే దానికి గురి అవుతానా? అయ్యో!.... ఈ వివాహం తప్పదా? శుభలేఖలు అచ్చయిపోయాయే! పెండ్లి సన్నాహాలు జరుగుతున్నాయే! వారం రోజులుకూడా లేదే!.... ఈ శుభలేఖ చింపేస్తే పెండ్లి ఆగిపోదా?.... వెంకన్నా! నిన్ను యేనాడు చూశానో అనాడే నా హృదయం నీకు నెలవిచ్చింది. నిన్ను ఉన్నతస్థితికి యెత్తడానికి ప్రయత్నించాను. నేను అధోగతికి పోతున్నాను.... నన్ను జ్ఞాపకం పెట్టుకోగలవా? నా జ్ఞాపకం నీకు దుఃఖం కలిగించదా? అనాటి గిత్తదూడ బెదరడం, అనాటి గొబ్బి తేనెలు, అనాటి ప్రియాలాపాలు. అనాటి ఆటలూ, పాటలూ జ్ఞాపకంవచ్చి నీవు యెంత ఏడుస్తావో! నా దారుణ మరణవార్త యీ వారంలో నీ కెక్కడున్నా వినిపిస్తుంది.... పెండ్లి ఆగడమో మరణమో తప్పదు.... ముమ్మాటికీ తప్పదు.

సీత : (ప్రవేశించి) దండాలండమ్మగారు! (కన్నీరు తుడుచు కుంటుంది)

బాల : ఏవరే నీవు?

సీత : సీతినండి.

బాల : ఆఁ (తేరిచూచి) ఎంత మారిపోయావు : ఎక్కడనుంచి ?
అన్నట్టు వీరేశుని తీసుకుపోయావు కావా? పెండ్లి చేసుకున్నా
రటగా!

సీత : అయ్యో తల్లీ! కాకినాడలో, ఇద్దరమూ చిలకా గోరింకల్లాగ
బ్రతుకుతున్నామండి.

బాల : అదృష్టవంతులు.

సీత : ఏం అదృష్టం తల్లీ! (కన్నీరు వొత్తుకుంటూ)

బాల : ఏం, పాపం? వీరే శేడి?

సీత : ఓ దొంగోడు. ఓ కాసుపేరు దొబ్బుకొచ్చి మామీద పారేసి
పారిపోయాడండి. మమ్మల్ని పట్టుకుని-ఆయన్ని ఖైదులో
పెట్టారు తల్లీ!

బాల : అయ్యో....అయితే .. ఆ దొంగ దొరికాడా ?

సీత : మొన్నే దొరికాడంట తల్లీ! రేపో యెప్పుడో కేసు యిసారిం
తారంట.

బాల : పంతులుగారి కేసుకూడా. కదూ ?

సీత : ఔనటండి. రెండూ ఒకే కేసంటండి. అమ్మా! ఒక యిశోసం
యిన్నారా? ఇప్పుడు మన డిస్ట్రిక్టుకేసుదొరగారు మా వెంకన్న
బాబేనండి !

బాల : (ఆశ్చర్యంతో) ఆఁ!

సీత : ఔనండమ్మా! కొత్తగా మొన్నే అయిందంటండి ఉద్యోగం !
ఉపకారం జరుగుతాడండి.

బాల : మరి నీవు వెళ్ళి మాట్లాడలే ?

సీత : నాకు భయమేతుందండమ్మా, మీకు స్నేగంగా ?

బాల : ఏం స్నేహంలే, అంతా మారిపోయింది.

సీత : ఎందుకు పోద్దండమ్మా?....మీకు యివాహంకూడానంట ?

బాల : కాదు, దినం.

సీత : అలా అనకండమ్మా! పెండ్లికుమారుడుగారు మా యెంకన్న
బాబుకి స్నేగమేనంట !

బాల : (ఉలిక్కిపడి) ఆ! (విచారంతో వాలిపోతుంది.)

సీత : ఏమండమ్మా? అలా అయిపోయాను?

బాల :

సీత : అమ్మగార్ని పిలిపనాండి?

బాల : వద్దు. (మెళ్లో గొలుసుతీసి) ఇదిగో ఇది తీసికెళ్ళి అమ్ముకు తినండి.

సీత : వద్దండమ్మో! ఇతర్ల సొమ్ము మాకొద్దు. ఇలాంటిదే మా కొంప తీసిందండమ్మో! మా రెక్కా కాలు సుకంగావుండి, రేపు మీ పాలేరు యిడుదల అయి వొత్తే, బంగారంలాగ పనిచేసుకు బతుకుతాం.

బాల : భాగ్యవంతులకంటే పేదలే నిజమైన సౌఖ్యవంతులు!

సీత : ఆన్నము లేకపోవచ్చు. ప్రేమానందం మీరు సుఖంగా అనుభవిస్తారు.

సీత : మీరు ?

బాల : మాకు స్వేచ్ఛలేదు. బజారుమీది సరుకును డబ్బిచ్చి కొనుక్కంటాం.

సీత : కాని - మీ విషయం

బాల : నా విషయం రేపు పల్లకాట్లో.

సీత : అన్నీ అశుభాలే పలుకుతున్నారే !

బాల : నాకీపెళ్ళి ఇష్టంలేదు.

సీత : బంగారంలాంటి అబ్బాయిగారమ్మా !

బాల : తుమ్మెదకి పుష్పం కావాలిగాని బంగారంకాదు.

సీత : మీక న్నెవరిమీ దుందో ?

బాల : నీకు చెప్పితే ఏం లాభం ?

సీత : ఏమో ? సింగం - చిట్టెయికు కథ నాకు మీరు చెప్పిందే.

బాల : (సిగ్గుతో) మీ వెంకన్న.

సీత : అమ్మో! కుదరదండమ్మో. కుదరదు.

బాల : ఆ అనుమానం అక్కర్లేదు.

సీత : (అనుమానిస్తూ) నన్నేమి చేయమంటారు?

బాల : నేను వెంకన్నను ప్రేమిస్తున్నట్లు పెండ్లికుమారుడు తెలుసు కోవాలి.

సీత : ఆ యిద్దరూ ఒక్కచోటే ఉన్నారమ్మా!

బాల : (అశ్చర్యచకితయై) ఆ! ఒక్కచోటే? ఒక్కచోటే ? అయితే. . . వెళ్ళు, సీతమ్మా! వెళ్ళు మీరు సుఖంగా బ్రతకండి వెంకన్నకు నా పేరెప్పుడూ జ్ఞాపకం చెయ్యకేం? వెళ్ళు.

సీత : (అలోచిస్తూ) అయ్యో తల్లీ! మీ సుఖంకోసం నేనేమి చెయ్య గలను? (నెమ్మదిగా పోతుంది)

బాల : ఈ ఆశకూడా తీ పోయింది నన్ను తన స్నేహితుడు పెండ్లాడడం వెంకన్నకు ఇష్టమేగా? అంటే అతనికి నాయందు ప్రేమలేదన్న మాట? . . . ఆత్మహత్య తప్పదు. రేపటితో నా జీవితయాత్ర సరి. జలాధారంలేని ఓ జ్యేష్ఠమాసమా! నీ పుష్పాల్ని రాలేచి.

(పాట)

పైన మబ్బేలేదు - పైరుగాలే లేదు ?

మండు వేసగిలోన మాడిపోనేలా ?

రాలిపోవే మొగ్గ? రాలిపోవమ్మా !

ఇన్నాళ్ళు తన ప్రేమ కన్నీటి ధారచే

నిన్ను పెంచినవాడు నిర్దయాత్మకు డయ్యె

ఏలనే బ్రతుకింక రాలిపోవమ్మా !

లావణ్యమే పోయి జీవనంబే ఆరి.

చీడపట్టి కృశించి, చితికిపో నేలా ?

రాలిపోవే, నేడె. రాలిపోవమ్మా ?

(విచారంగా వారి పడిపోతుంది. తెర)

ప దు నా ల్గ వ ర ం గ ం

(కాకినాడలో డిప్యూటీ కలెక్టర్ ఆఫీసు, రామం. వెంకటేశ్వరరావు సుఖాసీనులై ఉంటారు. సూట్లు ధరించి ఉంటారు.)

రా : నీ విషయం నాకేమీ అర్థంగావటంలేదు. నీవు కలెక్టరువైన సంతోషం మాకున్నంతగా నీకు లేదు. నీవు రోజు రోజూ నీర సించి పోతున్నావు.

వెంక : కలెక్టర్లు మాత్రం చిక్కిపోరా, గవర్నర్లు మాత్రం చచ్చిపోరా?

రా : ఈ తీరమూ ఆ తీరమూ అందరికీ సమానమే, మధ్య జీవన యాత్రలో ఏ గాలి విసరినా, ఏ లంగరు అవసరమైనా, నీవు నీ ఆరోగ్యం గురించి శ్రద్ధతీసుకోవాలి.

వెంక : నడిసముద్రంలో లంగరు ఏమిలాభం? తెరచాపచినిగి. తెరకొయ్య విరిగి, చుక్కాని కట్టుతప్పిన తర్వాత చేతులు జోడించి కూర్చో వడమే.

రా : అదిపూర్వకాలం. నేటి ప్రకృతి, శాస్త్రవిజ్ఞానం, ప్రజ్ఞాశక్తి విజృంభణ సర్వమానవ చైతన్య లోకానికి భద్రత చేకూర్చడంలేదూ? చేతులు జోడించుకు కూర్చోవడం అవేతన లక్షణం. చైతన్య వంతుడు సాధించలేని దేదీలేదు.

వెంక : తింటే అజీర్ణం, తినకుంటే నీరసం. (పెదవివిరుస్తాడు. బంట్లోతు ప్రవేశం.)

బం : సర్కార్ (విజిటింగ్ కార్డు యిస్తాడు.)

వెంక : (చూచి) సుందరం! (బంట్లోతుతో) తీసుకురా.

(బంట్లోతు నిష్క్రమిస్తాడు.)

రా : నిన్ను ప్రత్యేకంగా ఆహ్వానించడానికి వచ్చి వుండవచ్చు.

వెంక : నాకు ప్రత్యేకాహ్వానమా? కాకివేత కబురు చేస్తే నే వస్తానని సుందరానికి తెలుసు.

(సుందరంవస్తాడు. విష్ చేసుకుంటారు. బ్రంబోతు కుర్చీతెచ్చి వేస్తాడు)

సుం : (కూర్చుంటూ) నాకు టైంలేదు. అర్జంటు పనులున్నాయి. మీరంతా కలిసే వస్తారా ?

వెంక : నన్నూ రమ్మంటావా ?

సుం : ఇప్పుడు నేను వచ్చినదెందుకు ?

వెంక : తప్పదంటే వస్తాను. ఆలోచించు

రా : మొన్నటినుంచి ఈ విషయమే ఇతడితో వాదిస్తున్నాను. తన వూరినీ తన కులాన్నీ తలచుకొని తనకు తగిన మర్యాద జరగ దని వాపోతున్నాడు.

సుం : దానికి నేనో ఉపాయం ఆలోచించాను. నేను ప్రత్యేకంగా వచ్చిం దే ఇందుకు. రైతువాద క్యాంపువేసుకో. ఉపకారి మీదకు వచ్చిన కేసును హిమిరింగ్ అక్కడ వెయ్యి. మామూలుకంటే వెయ్యి రెట్లు నీకు గౌరవం జరక్కపోయినప్పుడు నేను చూస్తాను.

రా : మేమూ అదే ఆలోచనకు వచ్చాం.

సుం : నీ కింకేం భయం ? నా పలుకుబడి నీకు తెలియదు?

వెం : రామం చెప్పడానికి నీవు నమ్మడానికి సరిపోయింది. నాకు భయమా?.... ఇది నేరాకపోతే ముగిసిపోయిందేముంది? నా ఆరోగ్యం....

సుం : నీవు వచ్చి తీరాలి. నీవు లేకపోతే మోజేలేదు

రా : నీవు రాకపోతే అసలు పెళ్ళేలేదు.

సుం : కుబేరయ్య చునమీద కుట్రలు పన్నుతున్నాడు. ఉపకారి మీద కేసు కేవలం కల్పితం. ఎంక్వైరీ వేసుకో. క్యాంపుకు మా బంగళా ఇస్తాం. సదుపాయంగా ఉంటుంది.

రా : మగ పెళ్ళివారికి విడిదికూడా అదే.

సుం : మరీ బాగుంది ... ఏమంటావు ?

రా : ఉద్యోగి అయిన తరువాత గంభీరత నేర్చుకున్నాడు. ఏమంటాడు ?

వెం : (నీరసంగా నవ్వి) ఏమంటాను? మీ మాట ఎన్నడయినా కాదన్నానా? సరే.

సుం : సరే, నే వెళతాను. రామం! వెంకటేశ్వరరావును తీసుకొచ్చే బాధ్యత నీది. (అందరూ నవ్వుతూ లేస్తారు.)

వెం : పూన్ :

బం : (ప్రవేశించి) సర్కార్ :

వెం : రైతువాడకు క్యాంపుకు సిద్ధపడమని క్యాంపు గుమాస్తాకు చెప్పు. చాల జరూరు.

బం : చిత్తం, చిత్తం, (సుందరం. రామం, వెంకటేశ్వరరావు నిష్క్రమిస్తారు.)

బం : (కుర్చీలు సర్దుతూ) హింతమంచి దొరవారు ఎప్పుడూ రాలేదు మాకీ. మనిషి హింతే ఇలాగా పుండాల. తమకింద నొకర్లనీ హింత ముర్యాద లేస్తారీ! కొత్త దొరవార్ మహా సత్తాగలవార్. (పాటవలె కూనిరాగం తీస్తుంటాడు. అంతలో పాటవినిపిస్తుంది)

(తెరలో పాట)

ఎవరని అడిగితే సిగ్గుతున్నది

ఏమని చెప్పుదు లోకులకు ?

మనిషే మనిషిని ఎవరని యడుగుట

మానవ పర్మము కాదనుకోక,

॥ఎ॥

బం : అచ్చా ! అచ్చా

నరజన్మమునే యెత్తితి నేను

పెరిగితి నొక బానిసనై,

మనిషిగ పుట్టి, మనిషి కాళ్ళపై

మనుగడ బలి యిచ్చితిని,

॥ఎ॥

బం : వహ్వా? వహ్వా? అరే మనిషి? దొడ్డిగుమ్మంకాడ వేంటిబే? అరే! ఇదరావ్ ! (ప్రవేశం: పుల్లయ్య, చేతిలో మూకుడు. కర్ర—భిక్షకుడై)

పుల్ల : బాబయ్యా ! ముష్టివాణ్ణి.

బం : అరేముష్టివాడు ! పాడతావు లేదు నీకీ ?

పుల్ల : చిత్తం.

బం : ఏదీ పాడు.

పుల్ల :—

(పాట)

కాలిక్రిందగల ఎండుకొమ్మనే
కట్టుకొంటి నొక గూడు;
విరిగిన నాడె నా, ఆ పైగల
విరుల గొమ్మ గననై తి.

॥ఎ॥

బం : బలే ! బలే !

పుల్ల : బాబయ్యా ! తమ దయ !

బం : ఏం దయ ? నహి, ఇది ఆఫీస్.

పుల్ల : అయ్యో.

బం : కొత్తదొరవారు మంచివామకాదు, పోజే. ఇది ఆఫీసు.

పుల్ల : (నిట్టూర్చి) పరమేశ్వరా :

బం : పో, పో, పొమ్మంటాంటే !

పుల్ల : (చేతులు మోడుస్తాడు.)

బం : (మీదికిపోయి) పోతావా, నాకీచెయ్యి చేసుకోవాలా ?

(పుల్లయ్య నీరసంగా పోతాడు.)

బం : హీడికీ దాంబెట్టా డిక్కడ? మొగుడి సొమ్ము హుంది ఆఫీస్"లో?

[నిష్క్రమిస్తూ వుంటాడు. తెర]

పదిహేనవ రంగం

[రైతువాడ. డిప్యూటీ కలెక్టరు వెంకటేశ్వరరావుగారి క్యాంపు. సాయంకాలం, బంట్లోతులు హడావుడిగా తిరుగుతూ వుంటారు. అంత ఇద్దరు రైతులు ప్రవేశిస్తారు.]

మొదటి రైతు : కలగజేరు దొరగార్ని చూశావోయ్ ?

రెండవ రైతు : ఆఁ. దూరాన్నుంచి. అయితే - ఆయన్ని ఎరుగు నువా, ఆ పుల్లడి కొడుకట ?

మొ.రై : ఆఁ! ఆ పారిపోయిన యెంకడా? చ - యెంకడుగారా? చ—

రెం.రై : (నాలుక కలుచుకొని) ఎవళ్ళయినా వింటారు.

మొ.రై : ఎవరైతే ఏముందీ? అదృష్టం.

రెం.రై : ప్రొద్దుటి కేసు చూశావా? ఎంత పసందుగా నడిపించాడో!

మొ.రై : మరే. మరే. ఆహా! ఏం న్యాయం! ఏం ధర్మబుద్ధి

రెం.రై : ఐనా-ఆ కుబేర్రావుచేత క్షమాపణ కోరించి, ఆ పంతుల్ని విరేళునీ ఖైదునుంచి విడిపించాడు.

మొ.రై : ఐనా-ఆ కుబేర్రావుకి ఆ బుద్ధేమిటి? పూర్వ అభిమానం ఉంచుకుని క్షమాపణతో విడిచిపెట్టాడుగాని-ఆ దుర్మార్గానికి మరో కలకటేరైతే-యేకేవాడే పడేళ్ళు.

రెం.రై : ఏ దెలాగైనా-అభిమానం ఎక్కడికి పోద్దోయ్!

మొ.రై : మనిషంటే యెంకడే— చ! వెంకటేశ్వరరావుగారే, మనిషి. వజ్రంతునక అంటే నమ్ము.

రెం.రై : తప్పకుండా. మారోడని నమస్కారం పెట్టకుండా వుండేవు సుమీ!

మొ.రై : ఎవరైతేనేమోయ్. మనకు పనిజరగడమే కావాలిగాని? పదపద.

(పోతారు. వెనుకనుండి పెండ్లికొడుకు రామం ప్రవేశిస్తాడు)

రా : నా పెండ్లి విషయంలో వెంకటేశ్వరరావు ఎంత ఉదాసీనంగా వున్నాడు! ఎంతో ఉత్సాహం ఇతర విషయాల్లో చూపుతూ, వివాహ సంభాషణ వచ్చేటప్పటికి చివుక్కుమంటున్నాడు. బాల అన్నగారితో, తల్లిగారితో పోరాడుతూ వున్నట్లు వార్తవచ్చింది.

అమె వెంకటేశ్వరరావును ప్రేమిస్తూ వున్నదనటానికి ఈ కాసుల
పేరు కేసు ఒక ప్రత్యక్ష నిదర్శననం. బాల వెంకన్నని ప్రేమిస్తూ
న్నది. మిత్రద్రోహానికి శ్రీ హత్యాపాతకానికి ఒడిగట్టుకోవద్దు.
అని ఎవరో ఒక శ్రీ ఆచెట్లవాటునుంచి నన్ను నివారించివెళ్ళింది.
ఇదంతా ఏదో గారడీలాగ కనిపిస్తున్నది నాకు. ఈ సంగతి
ముందే వెంకటేశ్వరరావు నాతో ఎందుకు చెప్పలేదు? అతడు
సిగ్గుపడి వుంటాడు. నిరాశలో ప్రేమకు నీళ్ళువదులుకుని
వుంటాడు. మరి సుందరం! బలవంతంగా ఈ పెండ్లిజరిగించ
డానికి చూస్తున్నాడా? అతని మార్గంలో కులం అడునిలిచి వుం
టందా? తన చెల్లెలి ప్రేమగాధ తనకు తెలిసివుండేదేమో! లేక
పోతే అంతటి విజ్ఞాన సంపన్నుడు ఈ అకార్యానికి పూనుకుం
టాడా? ఇప్పుడు నా కర్తవ్య మేమిటి? ఈ బంధువులు! ఈ
సంభారాలు! ఈ అట్టహాసం!.... (యోచించి) నా అడుగులు
విప్లవ మార్గంలో పడుతున్నాయే!....సరే....కాని....

(నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెర లేస్తుంది. క్యాంపుగదిలో వెంకటేశ్వరరావు
ఉపకారి, వీరేశు సీతమ్మ మాట్లాడుకుంటూ ఉంటారు.)

వెం : పంతులుగారూ! ఇదంతా మీ చలువ! నా యీ అభివృద్ధికి కారకు
లలో మీరు ముఖ్యులు, మీ ఋణం తీర్చుకోలేను. ఇంతనుండి
మీరు మాలో వుండిపోమ్మని ప్రార్థిస్తున్నాను.

ఉప : అది స్వార్థపరత్వం అవుతుంది. నీ వంటి కలెక్టర్లను ఎంత
మందిని తయారుచెయ్యాలో నేను మన సంఘంనుండి!

వీరే : ఒక్కొక్క మాష్టరు ఒక్కొక్క కలగజేరుని తయారుచేసినా చాలు.
జాతి బాగుపడ్డానికి. కాని వాళ్ళందరూ మీకులా గుంటారాండి
బాబు?

వెం : ఉండాలనే మనము కోరేది.

వీరే : ఉంచేనా మరి! చిటికలో జాతి ఆకాశంమీద నడవదూ?

వెం : పిన్నీ! నీవు వెళ్ళి వంటపనులు చూడు.

సీత : త్వరగా రండి. ప్రొద్దుగూక వచ్చింది. (వెళ్ళుతుంది)

వెం : ఇక మా తండ్రిగార్ని వెతికించాలిగా !

ఉప : నేను ఇందాకనే కుర్రాళ్ళని పంపించాను.

వీరే : ఎందుకు? నేను వెళ్ళి వెతుక్కవస్తాను. (వెళతాడు)

వెం : ఇక లేదాం. కుబేరయ్యగారింటికి వెళ్ళిరావాలి.

ఉప : ఇంక పొద్దుపోయా? రేపు వెళ్ళవచ్చును.

వెం : కాదు. మళ్ళీ పెళ్ళి హడావిడిలో పడతాం. ఆ యిల్లేగా, మీరుం
డండి. ప్యూన్! (పిలుస్తాడు)

ఉప : అయితే త్వరగా తెముల్కుపోండి. (నిష్క్రమిస్తాడు)

బం : (ప్రవేశించి) చిత్తం సర్కార్.

వెం : (నడిచి) అదే కుబేరపుగారి ఇల్లు. ఇంట్లో వున్నారేమో చూడు.

బం : చిత్తం చిత్తం. (వెళ్ళి మళ్ళీనచ్చి) ఉండింది సార్! వత్తుందారు
సర్కార్!

కుబే : (ప్రవేశిస్తాడు, పంగి నమస్కరిస్తూ)

వెం : నమస్కారమండి కామందుగారు! నేను వెంకటేశ్వరి.

కుబే : ఎంతమాట! ఎంతమాట! మహా ప్రభో! నన్ను క్షమించండి.
అపరాధిని (మోకరించబోతాడు)

వెం : (ఆపి) పొరపాటు. నేను అనేక కారణాలవల్ల మీకు కృతజ్ఞుణ్ణి
పొరపాటు లేనివారు ప్రపంచములో లేరు. మీరు పెద్దలు. నన్ను
మన్నించి ఆశీర్వాదించండి.

కుబే : (చెంపని వాయింతుకుంటూ) ఎంతమాట-ఎంతమాట! నేను
ఎంత మూర్ఖుణ్ణి! తమకు సప్లయింగ్నీ నేనే పంపించాను. నా
కమతంలో తమ చేతికడ్డులేదు!

బం : సర్కార్! మంచి పసనపళ్ళూ వుండాయి, సర్కార్. హమ్మ!
హమ్మ! హింతింత, హంతంత. బడా ఆచ్చా పళ్ళూ సర్కార్.

వెం : నోరుముయ్. (కుబేరయ్యతో) నారేమీ అక్కర్లేదు! ఒక్క ఉప
కారం మాత్రమే మిమ్మల్ని కోరుతున్నాను.

కుబే : ఏదైనా సరే. ప్రాణంకూడా తమకు అర్పిస్తాను.

వెం : మా తండ్రిగార్ని వెతికించాలి.

కుబే : (వణికిపోతూ) తమకు దోహదేవాను గడ్డిలిస్తాను.

వెం : అది వేరు. ఎక్కడున్నాడో ఆరాతీయించండి. మా బంధోతులెరుగరు. లేకపోతే వీళ్ళనే పంపింతును.

కుబే : చిత్తం, చిత్తం. ఇప్పుడే పంపిస్తాను మనుషుల్ని. ఎందుకూ నెనే వెళతాను.

వెం : జరూరుసుమండి. రేపు నేను వెళ్ళిపోవాలి.

కుబే : చిత్తం. చిత్తం. (వెళతాడు)

వెం : అబ్బ! ఎంతలో చీకటిపడ్డది! ప్యూన్!

బం : సర్కార్! లైటు తెచ్చాను, సర్కార్! రండి సర్కార్! రండి,

వెం : పద (బంధోతు ముందు, వెంటిశ్వరరావు వెనుక నడుస్తూ వుంటారు ఎవరో వ్యక్తి ముసుగుతో దారిలో నిలబడుతుంది. బంధు తు చూచి, వెనక్కి తగ్గి)

బం : ఎవరు బే?

వ్యక్తి :

బం : బబ్బార్! నీకీ — ఎవరూ?

వ్య :

బం : (కంగారుగా, బిగ్గరగా) యెవరూ, అంటే?

వ్య : ...

బం : సర్కార్! దొంగ. సర్కార్! లేకపోతే సైతాన్, సర్కార్ సైతాన్! కోన్ హైబి లో?

వెం : (ముందుకు వచ్చి) యెరివమ్మా, నీవు?

వ్య :

వెం : చెప్పు? చెప్పడాన వెందుకొచ్చావ్?

వ్య : చెప్పడంవల్ల లాభం లేదు.

వెం : అయ్యో!

వ్య : నేనొక హతాశను.

వెం : నీ కథేమో చెప్పు?

వ్య : రేపు తప్పకుండా తెలుస్తుంది. (నిష్క్రమిస్తుంది)

బం : హదీ, సైతాన్ సర్కార్.

వెం : నీవు కూడా వెళ్ళి-అమెను కనిపెట్టు!

బం : హమ్మయ్యో! (వణుకుతాడు)

వెం : కాదు, వెళ్ళవోయ్!

బం : నాకీ వుద్యోగం ఊడపీకినా సరే, నాకీ హెళ్ళలేనంది, సర్కార్.

వెం : పద, ఇద్దరమూ వెళదాం (నడుస్తారు)

బం : అదుగో. సర్కార్! ఆ నూతిదగ్గర ఆగింది సర్కార్!

వెం : ఆ, నూతిలో పడుతుందేమో? పరుగెత్తవోయ్.

బం : హమ్మయ్యో! (వణుకుతాడు మరీ)

వెం : అదిగో (ఒక శబ్దం) పడిపోయింది. పడిపోయింది.

(ముందుకు దూకి నిష్క్రమిస్తాడు. బంబ్రోతు ముందుకు వెళ్ళ లేక, అక్కడ ఆగలేక, తొక్కులాడతాడు. కొంచెం సేపటికి తడి బట్టలతో బాల నెత్తుకుని వెంకటేశ్వరావు ప్రవేశిస్తాడు.)

బం : సర్కార్! సర్కార్! (వణుకుతాడు)

వెం : (బాలను దింపి పంతుకోబెట్టి) బాలా! ఏమిటి అఘాయిత్యం?

బాల : (నీరసంగా) హతాశను.

వెం : పొరపాటు.

బాల : (కోపంతో) నన్నెందుకు రక్షించావు?

వెం : నన్ను నీ వెండుకు రక్షించావు? అందుకే.

రామం : (ప్రవేశించి) ఓహో! నీవు రక్షించావా ఈమెను? శుభం.

ఈమెనేకాదు, నన్ను కూడా రక్షించావు.

వెం : పెండ్లిపీటలమీద ఉండవలసినవారు మీ కేమిటిగతి?

రా : నా స్థానే నిన్ను కూర్చోపెట్టాలని.

వెం : ఏమి మాటలవి?

రా : నిజంమాటలే, నాకంతా అర్థమయింది. నేను అన్ని ఏర్పాట్లు చేసే వచ్చాను. ఇంతలో ఈ అఘాయిత్యం జరిగింది. లెం దీక?

ం : నాకేమీ అర్థం కావడం లేదు.

బాల : (లేచి) మీ మిత్రుడికీ, ఆమన త్యాగానికీ నా వందనాలు.

రా : నీ ప్రేమకు నా నమస్కారాలమ్మా.

సుం : (ప్రవేశించి) ఏమి టిదంతా చెట్లే?

వెం : 'కలయో వైష్ణవసూయమో!' లాగున్నది నాకు,

రా : ఇదంతా నా పొరపాటు.

వెం : కాదు, నా అసమర్థత.

సుం : ముగ్గురిదీ తప్పే! యెట్టి అఘాయిత్యానికి ముగ్గురమూ కారణం అయ్యోమో, అట్టి శుభానికి ముగ్గురమూ కారణం అవుతున్నాము. వెంకటేశ్వరావ్, నా చెల్లెలు బాంసు నీవు స్వీకరించు.

రా : ఈమె నాకు గూడా చెల్లెలే. వెంకటేశ్వరావ్, యీమెను స్వీకరించు.

వెం :

రా : పదండి, ముహూర్తం సమీపిస్తోంది.

సుం : పదండి.

(ప్రవేశం-కుబేర్రావు పుల్లయ్యతో)

కుబే : నమస్కారమండి, తమ తండ్రిగారు.

వెం : నాన్నా ! నీకొడుకు వెంకడు దండం పెడుతున్నాడు.

పుల్లి : (వీక్షిస్తూ) నాయానా నువ్వేరా, నా తండ్రి ! (కావలించు కుంటాడు)

ప ద హా ర వ ర ం గ ం

(వెంకటేశ్వరరావు క్యాంపు-ఒక ప్రక్క తోటలో ఉదయం. ఒకవైపు నుంచి సీతమ్మ, ఒకవైపునుంచి వీరేశు ప్రవేశిస్తారు క్రొత్త దుస్తులతో)

వీరే : సీతీ ! అమ్మ ! ఎంత వైభోగంగా జరుగుతుందే పెళ్ళి !

సీత : మరే ! బ్రహ్మసమాజం పద్ధతంట.

వీరే : కాదుగానీ, నువ్వేమనకపోతే, ఒక్కమాట చెప్పనా ?

సీత : ఏంమాట?

వీరే : ఏం అనవు గంద ?

సీత : ఏమో, మాట వింటేగాని యెలా చెప్పగలను?

వీరే : మన పెండ్లి మనవాళ్ళెవరైనా చూశారా?

సీత : లేదు.

వీరే : అందుకనీ-మన కలగజేరుగాని పెళ్ళిలో ఆ దేవనాయన చేత రెండు గింజలు మళ్ళీ వెయ్యించుకుందామా ?

సీత : పోదూ-సిగ్గుకూడాను అదిగో మంగళగీతం.

వీరే : పక్కలేదు. రావే! (సీతమ్మను లాగుకొనిపోతాడు. అంత కొంత సేపటికి ఉత్సాహపూరితుడైన ఉపకారి ప్రవేశిస్తాడు)

ఉప : ఓహో! యెట్టి విప్లవాన్ని నా కండ్లార చూశాను!

గీ॥ బాలసూర్యుడో వెంకటేశ్వర కుమారు
డనగ, వెలసె వివాహ మండపమునందు
నూతనోత్పల్ల పద్మము రీతి బాల;
భారతీ దే : కిది నిండు పర్వదినము !

ఈ విప్లవంలో....

సీ॥ ఒకవైపున సనాతన కులాభిమానులు
శపియించి నిప్పులు జల్లుచుండ,

ఒకవైపు ప్రగతి కొరకులైన యువకులు
 సుమ హారములు కట్టి చూచుచుండ,
 ఒకవైపు భారతాభ్యుదయ నిరోధకుల్
 నోటికత్తులు చాల నూరుచుండ,
 ఒకవైపు జాతి ఏకోన్ముఖమగుచుండ,
 దాస్య శృంఖలలు బ్రద్దలగుచుండ,
 కుటిల కులభేద తత్వము కూలద్రోసి
 అలముకొన్న పూర్వాచారము లను బూజు
 దులిపి, జాతి నిద్దురలేచి, నిలిచి నడువ,
 బాలఁ బెండ్లాడె వెంకటేశ్వరుడు నేడు!

ఈ వివాహాన్ని జరిపించిన సుందరం ధన్యుడు, రామం త్యాగం
 ఆదర్శప్రాయం! వారి కుటుంబానికి నా అభివందనాలు,
 (నిష్క్రమిస్తాడు. అంత తెర లేస్తుంది. ఉద్యానవనం-
 బాల చక్కని సామాన్య దుస్తులతో విహరిస్తూ వుంటుంది)

బాల : (పాట)

నెల ఉదయించినదోయీ! వె
 న్నెల వెయిచినదోయీ!
 నెలతో .. వెన్నెలతోపు
 వ్వులు వికసించిన దోయీ!

(వెంకటేశ్వరరావు పాడుతూ, మెల్లిగా ప్రవేశిస్తాడు,)

(పాట)

కలువ పువ్వా పిలిచె? చెం
 గలువ నవ్వా పిలిచె?
 ఎవరే వచ్చిరి నన్ను?
 ఎవరే పిలిచిరి నన్ను?

[చూడనట్టు వెదుకుతాడు]

ਬਾਹੁ :

(પાટ)

ఆశా సుమ వల్లి కల, ఉ
య్యాలలు గట్టితి నోయీ!
హృదయ పీఠి విన్నుంచి - ఈ
పించెద రావోయీ!

పేంక :

(પાટ)

హోయి! హోయీ! రామా....నీ
అప్పుత వధుర ప్రేమా!
ఈ తరుణ సుమ పన లిలా!
నీ-కరుణ కతమే బాలా!

(ఇప్పుడూ కర్తవ్యము మొనర్చుకొని తిరుగుతూ)

జాల : (పాట) చీకటి గడచె - చంద్రిక విరిచె,

పెంతు : " స్వేచ్ఛాజీవము వెలసె.

బారి : " కులమా సమసె, కూరిమి నిలచె,

వేంకట : " కుటిల దాస్యము పొలిచె.

ఇద్రూ (పాట) :

సుందరముగ, ఆనందముగా:

శోభాకరముగ జవితము

పీయూషముగా గ్రోలుదమే,

ప్రేమా రామము, లేదదమే.

(పరస్పరాభింగనం జరుగుతూ వుండగా, మెల్లిమెల్లిగా తెర జారుతుంది)

[సంపూర్ణము]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 श्रीकृष्णाय नमः ॥

రతిరతన్

“రతిరతన్” సేవించుటవలన యుక్తవయస్సు, వృద్ధవయస్సులో కలిగే వీర్యక్షీణత వీర్యస్కలనము పోగొట్టును. స్త్రీని స్పర్శించినప్పుడుగాని స్త్రీతో రతి కీడకు ఉపకరించబోవునప్పుడుగాని వెంటనే వీర్యము స్కలనమగుట, సంభోగ వాంచ పూర్తిగా పోయినవారికి, శుక్లము తీగవలె పడువారికి, శుక్లము నీరువలె పల్చబడినవారికి ఈ ఔషధము సేవించిన సంసారిక జీవితానికి పునాది వేస్తుంది. వీర్యము గట్టి పరచి, ఎక్కువ శుభ నిలుపును. ఉదయము ఒక డోసు, రాత్రి ఒక డోసు భోజనానంతరము పాలతోగాని నీళ్ళతోగాని వేసుకొనవలెను. వ్యాధి తీవ్రతనుబట్టి మధ్యాహ్నము గూడా ఒక డోసు పైవిధముగనే వాడవచ్చును. ఉదయము భోజనానంతరముగాని అల్పాహారము తరువాతగాని పుచ్చుకొనవలెను. ముప్పైరోజులకు సరిపడేమందు రు. 5-00.

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

కుసుమసంజీవన్

స్త్రీలకువచ్చు తెలుపు, పసుపు, ఎరుపు మరియు నలుపు మొదలవిగాగల అన్నివిధములైన కుసుమవ్యాధులకు దివ్య ఔషధము. ఈ వ్యాధివలనకలిగిన నడుమువొప్పి, కాళ్ళతీపులు, గుండెనీరసము, శరీరము శుష్కించుట మొదలగునవి సంక్రమించుచుండును. ఈ ఔషధము సేవించినయెడల వెంటనే గుణము కలుగచేయును. వాడిచూచిన మీకే తెలియును.

20 రోజుల నుందు రు 5-00

జగత్ కళ్యాణ ఫార్మశీ

మల్లిఖార్జునపేట

విజయవాడ-1

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA121B143
పుస్తకం పేరు	పాలేరు
తారీఖు	28/10/24
మొదటి అడ్డు	YES
వెనుక అడ్డు	YES
మొత్తం పేజీలు	99
పెద్ద సైజు పేజీలు	No
భాష పేజీలు	4/8, BCI
లేని పేజీలు	1.2
తయారు చేసినది	Munisha
పేజీలు విడదీసినది	MUNISHA
స్కాన్ చేసినది	Dr. Ramya
పరీక్ష చేసినది	KASIMBI
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good